

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра економіки та фінансів підприємства

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Управління використанням основних засобів на підприємстві

за матеріалами товариства з обмеженою відповідальністю
«БУК-Лізинговий дім», м. Київ

Студентки 2 курсу 2 м групи,
спеціальності 051 «Економіка»,
спеціалізації «Економіка
підприємства», заочної форми
навчання

Фіалко Юлії
Олександрівни

Науковий керівник –
канд. екон. наук, доцент

Пурденко Олена
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук, проф.

Блакита Ганна
Владиставівна

Київ 2018

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	7
1.1. Сутність та класифікація основних засобів	7
1.2. Методи оцінки, знос і амортизація основних засобів.....	15
1.3. Показники ефективності використання основних засобів.....	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТОВ «БУК-ЛІЗИНГОВИЙ ДІМ»	35
2.1. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства.....	35
2.2. Аналіз складу, структури і динаміки основних засобів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»	43
2.3. Оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві.....	52
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТОВ «БУК-ЛІЗИНГОВИЙ ДІМ»	59
3.1. Обґрунтування потреби підприємства ТОВ «Бук-Лізинговий дім» в основних засобах у плановому періоді	59
3.2. Оцінка ефективності сформованих планових основних засобів ТОВ «Бук- Лізинговий дім».....	66
3.3. Напрями підвищення ефективності використання основних засобів	71
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	88

АНОТАЦІЯ

Фіалко Ю. О. «Управління використанням основних засобів на підприємстві» (за матеріалами ТОВ «БУК-Лізинговий дім», м. Київ). – Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота за спеціальністю 051 «Економіка», спеціалізація «Економіка підприємства» – Київський національний торговельно-економічний університет – Київ, 2018.

Випускну кваліфікаційну роботу присвячено теоретичним, методичним і практичним аспектам забезпеченості підприємства основними засобами. Представлена робота дозволяє дослідити основні засади, методи та засоби визначення потреби в основних засобах та оцінити ефективність їх використання.

Ключові слова: Активи, основні засоби, знос, первісна вартість, залишкова вартість, фондівдача.

ABSTRACT

Fialko J. A. «Management of the use of fixed assets in the enterprise» (based on the materials of LLC «BUK-LIZYNHOVYY DIM», Kyiv). – Manuscript.

Final qualifying paper on the specialty 051 "Economics", specialization "Economy of Enterprise". – Kyiv National University of Trade and Economics. – Kyiv, 2018.

The final qualifying paper is devoted to theoretical, methodological and practical aspects of the provision of the company with fixed assets. It allows investigating the basic principles, methods and means of determining the need for fixed assets and evaluate the effectiveness of their use.

Key words: Assets, fixed assets, depreciation, initial cost, residual value, return on assets.

ВСТУП

Актуальність теми в умовах ринкової економіки однією з умов ефективного функціонування підприємств є їх забезпеченість основними засобами. Оскільки саме основні засоби є тією рушійною силою за допомогою якої починає функціонувати підприємство, а в подальшому – розширювати свою діяльність.

Економічна діяльність підприємств в Україні відбувається в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, що обумовлює необхідність раціонального використання наявних у них основних засобів.

Підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах є важливою проблемою в нашій державі в сучасних умовах розвитку економіки. В Україні розвиток ринкових відносин підвищує рівень відповідальності суб'єктів господарювання за результатами своєї діяльності. Тому актуальною проблемою є визначення ефективності використання основних засобів з урахуванням оцінки їх технічного стану, використання та виявлення резервів їх підвищення, а також виявлення найбільш важливих чинників, які впливають на зміну рівня використання основних засобів суб'єктами господарювання.

Незважаючи на те, що теорії та методології обліку основних засобів присвячено багато праць вітчизняних і закордонних учених: І.Т. Балабанов, Л.П. Белих, Ф.Ф. Бутинець, М.Г. Білуха, Н.Г. Волочков, П.І. Гайдуцький, С.Генрі, В.А. Горемикін, С.В. Грибовський, В.В. Григор'єв, О.А. Гриценко, Говард Л.Джордж, Г.Г. Дем'яненко, В.Г. Кірейцев, М.М. Коцупатрий, М.Я. Лінник, М.В. Кужельний, В.Б. Моссаковський, С.Н. Максимов, Н. Ордуей, М.Ф. Огійчук, В.Ф. Палій, В.В. Сопко, Л.К. Сук, М.М. Соловйов, Е.І.Тарасевич, Я.Б. Фрідман, Жд. Харрисон, Д. Цукерман та ін., але ряд питань у законодавчо-нормативних документах залишились недоопрацьованими, зокрема методика нарахування амортизації та інші.

Метою написання випускної кваліфікаційної роботи є дослідження економічної сутності і значення основних засобів у господарській діяльності

підприємства, їх оцінка і визначення основних напрямів вдосконалення управління основними засобами.

Для вирішення поставленої мети в роботі необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- дослідити сутність та класифікацію основних засобів;
- визначити методи оцінки, знос і амортизацію основних засобів;
- охарактеризувати основні показники ефективності використання основних засобів;
- дослідити фінансово-господарську діяльність підприємства ТОВ «БУК-Лізинговий дім»;
- проаналізувати склад, структуру і динаміку основних засобів підприємства ТОВ «БУК-Лізинговий дім»;
- дати оцінку ефективності використання основних засобів підприємства ТОВ «БУК-Лізинговий дім»;
- розробити та оцінити структуру основних засобів підприємства ТОВ «БУК-Лізинговий дім» у плановому періоді.

Об'єктом дослідження є процес управління ефективністю використання основних засобів.

Предмет дослідження – це теоретичні засади та методичні підходи з ефективності управління основними засобами підприємства.

Емпіричною базою дослідження є товариство з обмеженою відповідальністю «БУК-Лізинговий дім», що було створене у 2003 р. Основним видом послуг, які надає підприємство, є фінансовий лізинг. Підприємство є прибутковим, проте у 2017 році прибутки значно знизились. За досліджуваній період знижується також основні засоби підприємства. При цьому а структурі необоротних активів їх частка зростає, а в структурі активів – знижується. Більше 95% основних засобів на підприємстві становлять будівлі та споруди. Також дуже високим і постійно зростаючим є ступінь зносу основних засобів. Тому необхідно дослідити ефективність використання наявних основних засобів та запропонувати шляхи підвищення їх ефективності.

У ході дослідження застосовано систему економічних законів та наукових принципів, які сформульовані економічною наукою стосовно ринкової економіки. При написанні випускної кваліфікаційної роботи використовувалися такі **методи**: діалектичний метод – для окреслення та вивчення стану об'єкта дослідження; методи спостереження, порівняння – для збору, обробки та компонування вихідної інформації; методи порівняльного аналізу – для співставлення фактичних даних звітних та попередніх років.

Інформаційною базою для проведення дослідження послужили праці провідних вчених економістів, нормативно-законодавча база стосовно організації бухгалтерського обліку основних засобів. Теоретичною та методологічною базою дослідження є досягнення вітчизняної науки з проблем обліку та аналізу основних засобів. Вихідною інформаційною основою для обґрунтування напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму обліку та аналізу основних засобів є система звітності підприємства, фахові літературні джерела, аналітичні розрахунки автора, а також система показників діяльності підприємства, на базі якого проводилося дослідження.

Практичне значення полягає у аналізі стану, ефективності основних засобів та розробці пропозицій щодо підвищення їх ефективності, що враховують особливості діяльності ТОВ «БУК-Лізинговий дім» та передбачають отримання реального економічного ефекту.

Апробація результатів випускної кваліфікаційної роботи представлена у науковій статті на тему «Ключові аспекти управління основними засобами підприємства», яка опублікована у збірнику наукових статей студентів КНТЕУ «Економіка та фінанси підприємства».

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, що включають також фінансову звітність досліджуваного підприємства. Загальний обсяг роботи – 95 сторінки. Вона містить 41 таблицю, 9 рисунків, 12 формул. Кількість використаних джерел – 54, їх список наведений на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Сутність та класифікація основних засобів

Діяльність будь-якого підприємства розпочинається з формування матеріально-технічної бази, а саме «основні засоби», відсутність яких унеможливило б функціонування та ведення поточної господарської діяльності підприємства. Саме обсяг акумульованих основних засобів дає підстави судити про розмір підприємства, його можливості та перспективи розвитку.

З погляду економічної категорії, основні засоби – це частина постійного виробничого капіталу, яка виступає у формі засобів праці та поступово, протягом багатьох виробничих циклів, переносить свою вартість на виготовлений продукт.

Значення вивчення та дослідження такої економічної категорії як основні засоби зумовлюється наступним:

- основні засоби, які призначені для використання у виробничій сфері, складають матеріальну основу продуктивних сил, виробничий апарат та засоби праці, наявність та склад яких визначає економічний потенціал суспільства. «Економічні епохи відрізняються не тим, що виробляється, а тим, як виробляється, якими засобами праці»
- основні засоби, які використовуються у невиробничій сфері створюють умови, сприяють підвищенню рівня науки та культури, покращанню здоров'я та соціальному розвитку суспільства;
- підвищення якісного складу основних засобів – це передумова підвищення продуктивності праці [9, с. 340].

Якщо розглядати еволюцію такої економічної категорії як основні засоби, то першим вченим, який виділив це поняття, був А. Сміт. Ним було введено у політичну економію узагальнюючі поняття основного та оборотного капіталу. Так, він вбачав розбіжністю між основним і оборотним капіталом спосіб, у який

вони приносять дохід. Що стосується саме основного капіталу, то, на його думку, основний капітал – це капітал, направлений на поліпшення землі, купівлю машин та устаткування, інструментів та інших предметів, які приносять дохід, залишаючись у одній і тій же натурально-речовій формі у одного власника. Однією з складових основного капіталу, вважав А. Сміт є наявність «... придбаних і корисних здібностей усіх жителів або членів суспільства. Придбання таких здібностей, враховуючи також утримання їхнього володаря протягом його виховання, навчання й учнівства, завжди потребує дійсних витрат, що являють собою основний капітал, що ніби то реалізується в його особистості. Ці здібності, які є частиною майна такої особи, водночас стають частиною багатства всього суспільства, до якого вони належать. Велику спритність і уміння робітника можна розглядати з тієї ж точки зору, як і машини і знаряддя виробництва, що скорочують або полегшують працю і які, хоча і потребують певних витрат, але відшкодовують ці витрати разом із прибутком». [26, с. 151].

А. Сміт вважав, що основний капітал в обігу взагалі не знаходиться тому, що весь час знаходиться у одного власника, а прибуток він приносить лише за допомогою оборотного капіталу. Це була помилка Сміта, тому що у обігу беруть участь обидві частини капіталу. Він невірно трактував обіг як рух речей та передачу права власності з рук у руки. Дійсно, елементи основного капіталу можуть не рухатись, але в обігу буде перебувати їх вартість. Не можна погодитись, виходячи з уречевленої форми основного капіталу, з віднесенням А. Смітом до нього придбаних корисних здібностей усіх жителів або членів суспільства. Але ж основний капітал, а отже, і основні засоби – це в першу чергу активи. Тобто необхідно виходити як з функції капіталу у процесі виробництва, так і з його натуральної форми [9, с. 341].

У Д. Рікардо в основі поділу капіталу на основний та оборотний лежить строк використання цих частин капіталу. Він вірно відзначив, що однаковий вид капіталу, залежно від галузі, де він знаходиться або розглядається, може виступати як основний або як оборотний капітал.

Дж. С. Міль більш чітко вказав на багаторазову участь основного капіталу у виробничому процесі: «... значна частина капіталу, втілена в знаряддях виробництва, що відрізняються більш-менш тривалим існуванням яка використовується роллю у виробництві, не виключається з нього, а залишається в ньому, причому функція цієї частини капіталу не вичерпується одноразовим ужитком. До цього розряду капіталу відносяться будинки, машини й усі або велика частина предметів, іменованих приладами або інструментами. Довговічність деяких із них дуже значна, і їхнє існування як знарядь виробництва подовжується багаторазовим повторенням виробничих операцій. «Капітал, що існує в будь-яких із таких довговічних форм і дохід від якого надходить протягом відповідно тривалого періоду, називається основним капіталом» [26, с. 151]. Таким чином, Дж. С. Міль вказав на такі ознаки основного капіталу, як тривале існування, багаторазовий ужиток та одержання доходу від його використання протягом тривалого періоду.

К. Маркс вже зазначав, що засоби праці протягом усього процесу їх функціонування зберігають свою форму по відношенню до продукту. Після повного фізичного зносу вони йдуть на брухт та замінюються новими. Для придбання засобів праці необхідно авансувати капітал одразу, але брати участь у обороті цей капітал буде частинами, по мірі зносу засобів праці. К. Маркс остаточно визначив головну розбіжність між видами капіталу, яка, на його думку, полягає у способі перенесення своєї вартості на виготовлений продукт [9, с. 342].

У економічній літературі поняття «основні засоби» має широку базу трактувань та визначень.

Систематизацію поглядів дослідників щодо сутності поняття «основні засоби» наведено в дод А.

На основі проведеного аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що більшість авторів під «основні засоби» розуміють матеріальні активи підприємства. Деякі автори зазначають, що «основні засоби» є засобами праці які використовуються у виробництві протягом тривалого часу. Інші автори вважають, що основні засоби – це матеріальні активи, що використовуються лише у

виробничому процесі, тобто більше ні на що вони впливу не мають, а це є невірним тлумаченням, адже «основні засоби» використовуються підприємством у всій його господарській діяльності. Дуже важливим вважаємо доповнення до визначення те, що основні засоби повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва, та переносять свою вартість на готову продукцію частинами, по мірі зносу. Всі джерела вказують на те, що основні засоби повинні використовуватися тривалий час (а саме: більше одного року чи одного операційного циклу). [30, с. 91]. Таким чином, досить повно відображає сутність поняття «основні засоби» таке визначення: «основні засоби – це матеріальні активи, придатні для використання в процесі діяльності суб'єкта підприємництва або установи (організації), які втрачають свою вартість частково, шляхом перенесення її на знов створений продукт, очікуваний термін використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу)». А от визначення поняття «основні засоби» у нормативних документах досить неоднозначне (табл. 1.2).

Таблиця 1.1

Визначення поняття «основні засоби» нормативно-правових актах України

Нормативний документ	Визначення
Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» від 27.04.2000 р. № 92 [49]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально- культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Об'єкт основних засобів – це: закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього; конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс - певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно; інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством.
П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [50]	До основних засобів включають вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу, довірчого управління об'єктів і орендованих цілісних державних майнових комплексів.

Продовження таблиці 1.1

Нормативний документ	Визначення
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [47]	Основні засоби – це матеріальні об’єкти, що їх: а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей; б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду.
Податковий Кодекс України [51]	Основні засоби – це матеріальні активи, в тому числі запаси корисних копалини, наданих в користування ділянок надр (окрім вартості землі незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), які призначаються платником податку для використання в господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується в зв'язку з фізичним або моральним зносом і очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію складає більш за один рік (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі» від 12.10.2010 р. № 1202 [48]	Основні засоби – матеріальні активи, які утримуються для використання їх у виробництві/діяльності або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб’єкта бухгалтерського обліку в державному секторі або здавання в оренду іншим особам і використовуються, за очікуванням, більше одного року
Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України» від 20.12.2005 р. № 480 [52]	Основні засоби – матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціальнокультурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)

Визначення поняття «основні засоби» у нормативно-правових актах України, які регулюють їх бухгалтерський облік, призводять до ще більшої плутанини до розуміння їх сутності, оскільки при встановленні критеріїв віднесення об’єкту до основних засобів перевага надається їх призначенню. В той же час норми податкового законодавства акцентують увагу на особливостях визнання об’єкту основних засобів активом, тобто лише у тому випадку, коли його застосування відбувається виключно «для використання у господарській діяльності платника податку».

Слід зазначити, що останнім часом відбувається поступова адаптація національних стандартів бухгалтерського обліку до міжнародних. Саме тому наведені у національному та міжнародному стандартах поняття основних засобів співпадають за усіма ключовими критеріями їх визнання. На жаль, така ідентичність існує тільки у площині бухгалтерського обліку основних засобів. В той час як органи фіскальної служби при ідентифікації об'єкта основних засобів дотримуються норм Податкового кодексу України. Така суперечність визначень призводить до виникнення конфліктних ситуацій між підприємством та фіскальним органом.

Для уникнення подібних суперечностей та гармонізації норм бухгалтерського і податкового обліку основних засобів пропонується визначення поняття «основні засоби», під якими слід розуміти матеріальні активи, які зберігають свою натуральну форму протягом всього корисного терміну експлуатації, що становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік), використовуються як під час здійснення господарської діяльності, так і під час виконання підприємством адміністративних чи соціально-культурних функцій та по частинах переносять свою вартість на результат власної діяльності – виготовлений продукт, надану послугу або товар. [13, с. 1115].

З метою ведення обліку основних засобів і складання звітності, планування їх відтворення, проведення переоцінок та інвентаризацій у практиці необхідно якимось чином згрупувати об'єкти основних засобів за окремими ознаками у однорідні групи, тобто класифікувати. Під класифікацією основних засобів слід розуміти групування їх за певними ознаками в якісно однорідні групи. Класифікація полегшує поточний облік основних засобів, спрощує складання звітності про наявність та рух основних засобів.

Відповідно до типової класифікації основні засоби поділяються за приналежністю, використанням та призначенням.

За приналежністю основні засоби поділяються на власні та орендовані. До власних основних засобів відносяться ті, які належать певному підприємству. Власні основні засоби можуть формуватись за рахунок статутного (пайового,

акціонерного) капіталу, допоміжного фінансування з відповідних джерел на розширене виробництво, власних прибутків. Орендовані основні засоби не належать певному підприємству, однак на підставі договору оренди використовуються в її господарській діяльності. Орендовані основні засоби відображаються у балансі тільки орендодавача, що виключає можливість їх подвійного обліку.

За використанням основні засоби поділяються на діючі та недіючі. До діючих основних засобів відносяться ті, які знаходяться в експлуатації, у тому числі ті, які тимчасово не використовуються або здані в оренду іншим підприємствам на договірних засадах. До недіючих основних засобів відносяться ті, які знаходяться в резерві (в запасі, на складі).

За функціональним призначенням та видом діяльності (виробнича, комерційна, банківська) основні засоби поділяють на два види – виробничі та невиробничі. Виробничі основні засоби є знаряддями праці, за допомогою яких працівник впливає на предмет праці, або являють собою необхідні для здійснення процесу торгівлі, заготівель, виробництва та інші матеріальні умови, та які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або якимось чином сприяють його здійсненню та багаторазово беруть участь у виробничих циклах, що повторюються, поступово зношуються і, не змінюючи своєї натуральної форми, по частинах переносять свою вартість на виготовлений продукт. Невиробничі основні засоби є необхідною умовою суспільного відтворення. До них належать ті основні засоби, які не беруть безпосередньої участі у основній діяльності, а призначені для обслуговування потреб, вони функціонують тривалий час і поступово зношуються, але не беруть участі у виробництві матеріальних благ і тому втрачена ними вартість не переноситься на продукт. Відшкодування втраченої ними вартості здійснюється за рахунок національного доходу.

За галузями діяльності основні виробничі засоби поділяються на такі, які використовуються у промисловості, сільському господарстві, транспорті, зв'язку, будівництві, торгівлі, громадському харчуванні, лісовому господарстві, матеріально-технічному постачанні і збуті, заготівлях, інших видах діяльності

сфери матеріального виробництва, а також у житлово-комунальному господарстві, охороні здоров'я, фізичній культурі, соціальному забезпеченні, освіті, культурі, мистецтві, науці та науковому обслуговуванні, кредитуванні, управлінні та основні засоби, які використовуються громадськими організаціями [9, с. 346].

Класифікація основних засобів, згідно П(С)БО 7 та Плану рахунків бухгалтерського обліку України на основі Наказу Міністерства фінансів України №291 від 30.11.99р., визначає такі основні засоби, як: земельні ділянки, капітальні ділянки на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом, будівлі, споруди та передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар (меблі), тварини, багаторічні насадження та інші основні засоби [9, 347].

Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації наведені у п. 145.1 Податкового кодексу:

Таблиця 1.2

Класифікація груп основних засобів і мінімально допустимі строки їх корисного використання

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 1 — земельні ділянки	-
група 2 — капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 — будівлі,	20
споруди,	15
передавальні пристрої	10
група 4 — машини та обладнання	5
з них:	
електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми, інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень	2

Продовження таблиці 1.2

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 5 — транспортні засоби	5
група 6 — інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 — тварини	6
група 8 — багаторічні насадження	10
група 9 — інші основні засоби	12
група 10 — бібліотечні фонди	-
група 11 — малоцінні необоротні матеріальні активи	-
група 12 — тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 — природні ресурси	-
група 14 — інвентарна тара	6
група 15 — предмети прокату	5
група 16 — довгострокові біологічні активи	7

Для забезпечення своєчасного та правильного обліку основних засобів та контролю за їх збереженням і використанням на підприємстві має бути розроблена економічно обґрунтована класифікація основних засобів за такими ознаками: натурально-речовим складом, функціональним призначенням, використанням, належністю, за відношенням до галузі народного господарства. Розглянуті сутність та класифікація основних засобів дають змогу оптимізувати їхню структуру – забезпечити ефективно їх використання, сприяти покращенню стану сучасного виробництва.

1.2. Методи оцінки, знос і амортизація основних засобів

Організація діяльності будь-якого підприємства передбачає наявність основних засобів, які є головним елементом матеріально-технічної бази. Вони виступають важливим об'єктом функціонування підприємства, що характеризує його інвестиційну привабливість, економічний потенціал та майновий стан. Саме тому важливе значення має бухгалтерський облік основних засобів, визначальну роль в якому відіграє їх оцінка.

Оцінка основних засобів – це грошове вираження вартості основних засобів, за якою вони відображаються в бухгалтерському обліку в конкретний момент часу. Для цілей бухгалтерського обліку, оцінка основних засобів здійснюється на дату придбання, на дату балансу та на дату вибуття. Під час первісного придбання основні засоби можуть оцінюватись за собівартістю, справедливою та залишковою вартістю, залежно від способу надходження об'єкта.

Оцінка основних засобів на дату балансу передбачає використання одного з двох підходів: базового або альтернативного. Базовий підхід передбачає оцінку основних засобів за їх історичною собівартістю, тобто виходячи з витрат на їх виробництво або придбання, а альтернативний за переоціненою сумою, яка є його справедливою вартістю. На практиці українськими підприємствами використовується базовий підхід, адже він ґрунтується на принципі історичної (фактичної) собівартості, який є пріоритетним для цілей бухгалтерського обліку. Альтернативний підхід застосовується досить рідко, що спричинено відсутністю чіткого алгоритму розрахунку справедливої вартості. Обираючи метод оцінки основних засобів суб'єкт господарювання повинен враховувати як переваги так і недоліки в їх застосуванні (табл. 1.3). [28, с. 105]

Таблиця 1.3

Переваги і недоліки методів оцінки основних засобів

Метод оцінки	Переваги	Недоліки
Історична собівартість	<ul style="list-style-type: none"> - простота використання; - високий рівень об'єктивності та надійності; - позбавляє систему обліку від прогнозних та ймовірних показників; 	<ul style="list-style-type: none"> - неможливість адекватного відображення прибутку та вартості активів; - неможливість відобразити цінність активу на основі понесених витрат; - суперечність із принципом обачності.
Справедлива вартість	<ul style="list-style-type: none"> - призводить до підвищення надійності, змістовності та повноти звітної інформації; - є ефективнішою основою для оцінки майбутніх грошових потоків; - дозволяє порівнювати показники звітності різних підприємств; 	<ul style="list-style-type: none"> - має умовний характер; - відображає не реальні угоди, а певну умовну суму, що могла б бути отримана; - потребує додаткових витрат.

Облік і оцінка засобів праці здійснюються в натуральній і вартісній (грошовій) формах.

Натуральна оцінка основних засобів необхідна для:

- обліку і планування окремих груп основних засобів;
- розрахунку виробничих потужностей;
- розроблення балансів обладнання і визначення ступеня його використання тощо.

Можна навести такі приклади натуральних одиниць основних засобів:

- наявні одиниці (шт.),
- одиниці потужності або продуктивності (м, кг, г, л, погонний м, м², м³, байт тощо; за одиницю часу: с, хв, год, добу, місяць, рік);
- одиниці, що характеризують розмір основних засобів (габарити, вага, об'єм/обсяг);
- одиниці, що характеризують величину негативної роботи, пов'язаної з порушенням природного середовища (викиди шкідливих речовин в атмосферу, воду або ґрунт, кількість порушених земель тощо).

Грошова (вартісна) оцінка основних засобів необхідна для розв'язання таких завдань:

- формування єдиної критеріальної основи порівняння різних форм основних засобів;
- визначення їх загального обсягу, динаміки і структури;
- оцінки розміру вартості, що переноситься на вартість готової продукції (амортизаційних відрахувань);
- визначення зміни розміру основних засобів в окремих галузях і підприємствах за певний період. [16, с. 487]

З метою аналізу структури та ефективності використання основних засобів, формування поточних витрат і розрахунків фінансових результатів діяльності здійснюють оцінку основних засобів, використовуючи наступні види вартості:

1. Первісна (до переоцінки)
2. Залишкова (до переоцінки)

3. Відновна повна (переоцінена)
4. Відновна залишкова (переоцінена)
5. Ліквідаційна (запланована та фактична)
6. Справедлива

На момент створення підприємства оцінка його основних засобів проводиться за первісною вартістю. Первісна вартість – вартість, за якою основні засоби зараховуються на баланс підприємства в момент їх придбання. Величина первісної вартості характеризує сукупні витрати підприємства на придбання об'єкта основних засобів. Саме ця вартість вважається поточною ринковою вартістю активу на момент його придбання. Вона не змінюється через які-небудь ринкові обставини, а залишається у фінансовій звітності постійною протягом всього строку корисного використання активу, доки не здійснюється переоцінка. На основі величини первісної вартості визначається вартість основних засобів, яка підлягає амортизації.

Залишкова вартість – вартість основних засобів з урахуванням ступеня їх спрацювання на даний момент часу. Визначається як різниця між повною первісною вартістю і нарахованим за фактичний період експлуатації основних засобів зносом (сумою амортизаційних відрахувань). За економічним змістом залишкова вартість характеризує величину не відшкодованої шляхом амортизації на даний момент часу вартості основних засобів і застосовується для оцінки (за умов відсутності інфляційних процесів в економічному середовищі) суми реальних необоротних активів підприємства, а також є їх поточною вартістю.

Відновна повна (переоцінена) вартість - вартість відтворення об'єкта основних засобів в сучасних умовах. Виникає після переоцінки первісної вартості і вказує на суму коштів, необхідну для повної заміни об'єкта основних засобів. Після здійснення переоцінки основних засобів відновна вартість є базою для нарахування амортизації.

Відновна залишкова (залишкова переоцінена) вартість – вартість, яка визначається шляхом переоцінки первісної залишкової вартості. Близька до реальної вартості основних засобів на даний момент часу. За умов наявності

інфляційних процесів в економічному середовищі застосовується для об'єктивної оцінки величини необоротних активів підприємства. У випадку вимушеного продажу об'єкта основних засобів в інтересах підприємства продати його за ціною не менше величини відновної залишкової вартості.

Ліквідаційна вартість (запланована та фактична) – сума коштів, яку підприємство очікує отримати (або фактично отримало) від реалізації (ліквідації) об'єкта основних засобів по закінченні строку його корисного використання після вирахування очікуваних витрат, пов'язаних з ліквідацією (витрат на демонтаж, передачу або продаж).

Якщо величину ліквідаційної вартості можна передбачити (спрогнозувати), то амортизувати слід різницю між первісною і ліквідаційною вартостями. Інколи витрати на ліквідацію об'єкта основних засобів можуть дорівнювати очікуваній ліквідаційній вартості активу. Тому для багатьох довгострокових активів ліквідаційну вартість зовсім не визначають.

За економічним змістом ліквідаційна вартість характеризує частину первісної вартості основних засобів, яку планується відшкодувати не шляхом амортизації, а через отримання реальних грошей від продажу об'єкта основних засобів (або реалізації як брухту) після закінчення терміну його корисного використання. Різниця між повною первісною і ліквідаційною вартістю вказує на вартість основних засобів, яка підлягає амортизації (в бухгалтерському обліку).

Справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснено обмін об'єкта основних засобів в результаті операції між зацікавленими сторонами. [20, с. 104]

Отже, система оцінки, яка є одним з основних елементів методу бухгалтерського обліку на сьогоднішній день є засобом досягнення стратегічних цілей підприємства, а також виступає інструментом формування інформаційної бази економічного аналізу. Оцінка основних засобів – це специфічна форма ціни, яка використовується для правильного визначення їх загальної вартості, складу та структури, величини амортизаційних відрахувань, собівартості продукції, а також прибутку й рентабельності діяльності підприємства.

Внаслідок тривалого функціонування основні засоби підприємства зношуються. Знос являє собою втрату основними засобами фізичних якостей або техніко-економічних властивостей і, внаслідок цього, вартості. Величина зносу залежить від виду основних засобів, їх функціональної ролі у виробничому процесі, строку й умов використання.

Розрізняють два види зносу – фізичний і моральний.

Фізичний знос – це поступова втрата основними засобами своєї первісної споживної вартості, яка обумовлена не тільки їх функціонуванням, а й їх бездіяльністю (руйнування від зовнішнього, атмосферного впливу, корозії). Унаслідок фізичного зносу основних засобів погіршуються їх техніко-економічні та соціальні характеристики, знижується продуктивність, збільшуються експлуатаційні витрати, змінюється режим роботи тощо. На фізичний знос впливають якість основних засобів, їх технічна досконалість (конструкції, вид і якість матеріалів); особливості технологічного процесу (величина швидкості та сили різання, подання тощо), режим роботи, рівень завантаження, кваліфікація працівників, організація догляду, якість і своєчасність ремонту, якість перероблюваної сировини, ступінь захищеності від зовнішніх умов (вологості, кислотності, атмосферних опадів) тощо.

Фізичний знос основних засобів може бути визначений відповідно до термінів їх служби за допомогою формули:

$$З = \frac{T_{\Phi}}{T_{Н}} \div (100 - Л) \quad (1.1)$$

де T_{Φ} , $T_{Н}$ – фактичний і нормативний строки служби об'єктів за встановленою нормою, роки;

$Л$ – ліквідаційна вартість об'єкта, % до його балансової вартості.

Проте, найбільш правильно можна визначити фізичний знос основних засобів шляхом обстеження технічного стану об'єкта в натурі (вузлів, частин і об'єкта в цілому). Водночас доцільно визначити ступінь зносу і за термінами служби [40, с. 161].

Фізичне зношування основних засобів може бути усувне, яке ліквідується шляхом проведення ремонтів різної складності, аж до капітальних, та неусувне, яке призводить до повного руйнування основних засобів та їх ліквідації.

Моральний знос, як правило, настає раніше фізичного зносу, тобто основні засоби, які ще можуть бути використані, економічно вже не ефективні. Моральний знос – це зменшення вартості основних засобів під впливом підвищення продуктивності праці в галузях, що виробляють засоби праці (скорочення суспільно необхідних витрат на їх відтворення), а також у результаті створення нових, більш продуктивних і економічно вигідних машин та устаткування, ніж ті, що перебувають в експлуатації.

Таким чином, моральний знос виявляється у двох формах. Перша полягає в знеціненні старих засобів у результаті зниження вартості їх відтворення, друга – як наслідок знецінення старих основних засобів через створення нових, більш ефективних внаслідок науково-технічного прогресу [37, с. 285]

Варто відзначити те, що визначити реальний розмір морального зносу надзвичайно складно. Його можна визначити лише в експертному порядку. Доцільно обирати такі методи нарахування зносу, які враховують тенденції науково-технічного прогресу, щоби штучно не занижувати амортизацію і цим не консервувати технічну відсталість України через завищення строків експлуатації застарілих об'єктів.

Строки експлуатації устаткування становлять у середньому 16-18 років для України, проти 10-12 - у США і 5-7 - в Японії.

Характерною особливістю застосовуваних основних засобів у процесі виробництва є їх відновлення. Для відновлення засобів праці у натуральному виразі необхідне їх відшкодування у вартісній формі, яке здійснюється шляхом амортизації. Об'єктом амортизації є всі основні засоби (крім землі і незавершених капітальних інвестицій).

Амортизація основних засобів – це перенесення частини вартості основних засобів на знову створений продукт для подальшого відтворення основних засобів до часу їх повного зносу.

Амортизаційні кошти надходять підприємству у складі виручки від реалізації готової продукції (робіт, послуг) і накопичуються для подальшого використання як джерела відтворення вартості основних засобів в амортизаційному фонді.

Амортизаційні відрахування здійснюються за певними нормами.

Норма амортизації – це встановлений річний відсоток відшкодування вартості зношеної частини основних засобів.

Норми амортизації, які застосовуються на підприємстві, мають бути економічно обґрунтованими і спрямованими на своєчасне відшкодування основних засобів.

Важливими у системі амортизації є методи її нарахування, які дають змогу активно впливати на обсяг амортизаційних відрахувань, ступінь концентрації ресурсів у різні періоди функціонування засобів, що дає змогу динамічно підходити до створення основних засобів, урахувати вплив чинника часу.

Вибір методу амортизації визначається низкою об'єктивних чинників залежно від специфіки виробництва, темпів технічного прогресу, складності та особливостей розрахунків тощо.

У практиці господарювання можуть застосовуватися наступні методи амортизації :

1. метод прямолінійного нарахування амортизації;
2. метод зменшення залишкової вартості;
3. метод прискореного зменшення залишкової вартості;
4. кумулятивний метод;
5. виробничий метод.

Детальна характеристика даних методів нарахування амортизації основних засобів представлена в дод. Б.

Таким чином, прямолінійний метод полягає в тому, що кожного року на собівартість виготовленої продукції переноситься однакова частина вартості основних засобів. Цей метод використовується для тих об'єктів основних засобів, які виконують відносно постійний обсяг роботи впродовж всього строку служби і для яких основним чинником, який обмежує строк служби, є їх фізичне старіння.

Він найбільш поширений у світі і порівняно з іншими методами амортизації найбільш простий у застосуванні. Використання цього методу цілком виправдане за умови, коли не існує ймовірність швидкого морального старіння.

До таких засобів відносять будівлі, споруди, більшість видів виробничого устаткування, інструментів, приладів. Хоча ігнорується те, що з часом ступінь зношеності основних засобів зростає і вони потребують більших витрат на обслуговування та ремонт.

Метод зменшення залишкової вартості складається у визначенні річної суми амортизації об'єкту основних засобів виходячи з основної вартості такого об'єкту на початок звітного року. Використання методу зменшення залишкової вартості при нарахуванні амортизації передбачає наявність ліквідаційної вартості амортизованого об'єкту основних засобів.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості є різновидом методу зменшення залишкової вартості і належить до групи прискорених методів амортизації. Цей метод застосовують у разі, якщо планують, що ефективність об'єкта основних засобів на початок експлуатації буде набагато вищою, ніж на кінець експлуатації, та якщо витрати на обслуговування в процесі експлуатації значно зростуть.

Кумулятивний метод належить до групи прискорених методів амортизації. Отже, всі принципіві особливості цієї групи подібні та полягають у тому, що значна частка амортизаційних відрахувань накопичується протягом перших років експлуатації. Тому кумулятивний метод застосовують у тих самих випадках, що й інші два методи прискореної групи.

Він ґрунтується на передбаченні, що функціональна корисність основних засобів залежить не від часу, а від результатів їх використання. При цьому термін корисної служби визначається кількістю продукції та обсягом послуг, які підприємство планує виготовити або надати, використовуючи наявні засоби праці.

Виробничий метод амортизації застосовується на промислових підприємствах з нерівномірним випуском продукції по періодах [37, с. 68].

Метод амортизації обирається підприємством самостійно із врахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання, він може переглядатись у разі зміни очікувань від використання основних засобів. На рис. 1.1 показана роль амортизації у формуванні та відновленні основних засобів.

Рис. 1.1. Роль амортизації у формуванні та відновленні основних засобів
[42, с. 267]

Отже, нарахована сума амортизації, яка входить у структури витрат і є складовою собівартості, прямо впливає на економічні показники підприємства. Чим вища сума амортизації в структурі витрат, тим результативніша їх діяльність [42, с. 267].

Визначення раціональних розмірів амортизаційних відрахувань дає можливість ефективно управляти витратами і фінансовими результатами, накопичувати необхідні фінансові ресурси для відтворення необоротних активів. Обґрунтована амортизаційна політика на підприємстві є позитивним фактором впливу на розмір оподаткованого прибутку та величину чистого прибутку, що залишається в розпорядженні суб'єкта господарювання для відтворення основних засобів.

1.3. Показники ефективності використання основних засобів

Основні засоби підприємств, які беруть участь у процесі виробництва, піддаються фізичному та моральному зносу, старіють, у результаті чого знижуються їх експлуатаційні можливості. Стан та використання основних засобів є важливою умовою, фактором забезпечення нормальних умов процесу виробництва та підвищення його ефективності. Тому на підприємствах важливе значення має як систематичне оцінювання стану основних засобів, так і аналіз ефективності їх використання.

Сучасна наука пропонує значну кількість підходів до оцінювання ефективності використання основних засобів. Так, С.Ф. Покропивний використовує систему показників, яка може вичерпно характеризувати ефективність основних засобів. Вона охоплює два блоки: перший – показники ефективності відтворення окремих видів і всієї сукупності засобів праці; другий – показники рівня використання основних засобів у цілому та окремих їх видів (рис. 1.2) [10, с. 115-116].

Бондар Н.М. для характеристики стану і використання основних засобів підприємства застосовує чотири групи показників:

- показники технічного стану та руху основних засобів (коефіцієнти зносу, придатності, оновлення, вибуття);
- показники завантаження основних засобів (коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання);
- показники технічного оснащення підприємства (фондооснащеність, фондоозброєність та енергоозброєність праці);
- показники ефективності використання основних засобів (фондовіддача, фондомісткість, рентабельність основних засобів) [1, с. 89-90].

Деяко відмінний підхід до оцінювання основних засобів виробництва запропонував Сідун В.А. Вчені показники використання основних засобів поділяє на три групи:

- показники ступеня зносу (коефіцієнти зносу та придатності);

- показники інтенсивності відновлення основних засобів (коефіцієнти оновлення та вибуття, швидкість оновлення);
- показники ефективності використання основних засобів (загальні та часткові) [36, с. 78-79].

Рис. 1.2. Система показників ефективності основних засобів [10, с. 116]

Наведені сучасні підходи до визначення ефективності використання основних засобів досить різноманітні, але в переважній більшості ґрунтуються на одних оціночних показниках, які слід розглядати як три підсистеми:

- 1) показники, які характеризують технічний стан (відтворення) основних засобів;
- 2) узагальнюючі показники використання основних засобів;
- 3) часткові показники використання основних засобів.

Для забезпечення нормальних умов здійснення виробничого процесу та підвищення його ефективності основні засоби мають бути у відповідному технічному стані, який оцінюють на підставі таких показників, як коефіцієнт зносу та коефіцієнт придатності.

Коефіцієнт зносу показує, яка частина вартості основних засобів перенесена на готову продукцію (списана на витрати діяльності в попередніх періодах). Розраховується як відношення зносу основних засобів підприємства (суми амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання) на певну дату до первісної (переоціненої) їх вартості на ту ж дату.

$$K_3 = \frac{З_{оз}}{ПВ_{оз}} \times 100 \quad (1.2)$$

де, K_3 – коефіцієнт зносу;

$З_{оз}$ – сума зносу основних засобів;

$ПВ_{оз}$ – первісна вартість основних засобів.

Коефіцієнт придатності – показник, зворотний до коефіцієнта зносу. Він показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації в процесі здійснення господарської діяльності (не перенесена на готову продукцію), і обчислюється як відношення залишкової вартості основних засобів підприємства на певну дату до їх первісної (переоціненої) на ту ж дату [19, с. 163].

$$K_{пр} = \frac{ЗВ_{оз}}{ПВ_{оз}} = 1 - K_3 \quad (1.3)$$

де, $K_{пр}$ – коефіцієнт придатності ОЗ;

$ЗВ_{оз}$ – залишкова вартість основних засобів.

Коефіцієнт вибуття основних засобів – показник, що відображає частку вибулих у звітному році засобів у загальній їх вартості на початок цього ж року. Розраховують за формулою:

$$K_{виб} = \frac{ОЗ_{виб}}{ОЗ_{поч}} \times 100 \quad (1.4)$$

$ОЗ_{виб}$ – сума основних засобів, що вибувають у звітному періоді внаслідок старіння та зносу;

$OZ_{\text{поч}}$ – сума основних засобів за первісною вартістю на початок звітнього періоду.

Цей коефіцієнт показує рівень вибуття засобів у зв'язку з їх фізичним і моральним зносом і непридатністю для подальшого використання у виробничому процесі. Коефіцієнти вибуття та придатності якнайтісніше залежать від темпів оновлення основних засобів: що більше коефіцієнт вибуття наближається до коефіцієнта оновлення, то нижчим є рівень зносу основних засобів і ліпшим їх технічний стан.

Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує інтенсивність уведення в дію нових основних засобів. Він показує частку введених основних засобів за визначений період у загальній вартості основних засобів на кінець звітнього періоду [11, с. 441].

$$K_o = \frac{OZ_{\text{ВВ}}}{OZ_{\text{кін}}} \times 100 \quad (1.5)$$

де, $OZ_{\text{ВВ}}$ – сума нових основних засобів за первісною вартістю, що введені в експлуатацію у звітньому періоді;

$OZ_{\text{кін}}$ – сума основних засобів за первісною вартістю на кінець звітнього періоду.

Крім того, існує дві форми оновлення основних засобів – екстенсивна та інтенсивна. Екстенсивне оновлення характеризує темпи збільшення обсягу експлуатованих основних засобів. Екстенсивні напрями підвищення використання основних засобів такі:

- 1) скорочення простоїв обладнання внаслідок своєчасного забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами тощо, підвищення якості ремонтів та обслуговування обладнання;
- 2) збільшення кількості машино-змін роботи обладнання, зменшення кількості непрацюючого устаткування;
- 3) введення додаткового обладнання.

Інтенсивне оновлення передбачає заміну діючих основних засобів новими, більш ефективними.

Інтенсивний шлях характеризується підвищенням завантаження устаткування та збільшенням рівня використання їхньої потужності до якого відносяться:

- 1) організація безперервно-потокowego виробництва на базі оптимальної концентрації виробництва однорідної продукції;
- 2) механізація та автоматизація виробництва;
- 3) технічне переозброєння та модернізація підприємства;
- 4) удосконалення технологічних процесів;
- 5) скорочення тривалості операційного циклу виробництва;
- 6) застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом;
- 7) вибір сировини, його підготування до виробництва відповідно до вимог заданої технології і якості продукції, що випускається;
- 8) підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу [41, с. 213-214].

Проте процес виведення з експлуатації застарілих та спрацьованих основних засобів не можна ототожнювати з інтенсивним оновленням діючих засобів праці. Реальний господарський оборот охоплює не лише введення в дію нових і виведення з експлуатації спрацьованих засобів, а й передачу певної їхньої частини з балансу одного підприємства на баланс іншого [10, с. 115-116].

Для узагальнюючої характеристики ефективності використання основних засобів у першу чергу використовується показник фондвіддачі. Фондовіддача показує величину вартості виготовленої продукції, що припадає на 1 гривню вартості основних засобів (може визначатися за товарною, валовою або реалізованою продукцією). Цей показник є найбільш узагальнюючим показником, що характеризує ефективність використання основних засобів. Фондовіддача розраховується за формулою:

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{Q}{\overline{OЗ}} \quad (1.6)$$

де Q – вартість випущеної та реалізованої продукції

$\overline{OЗ}$ – середньорічна вартість основних засобів.

Збільшення фондівддачі основних виробничих фондів свідчить про підвищення ефективності їх використання, що є позитивним явищем в економіці підприємств. Основними шляхами підвищення фондівддачі основних засобів є збільшення обсягу виробництва валової (товарної) продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих засобів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та невикористаних у виробництві основних засобів [22, с. 159].

Фондомісткість є показником, оберненим до фондівддачі. Вона характеризує, яка частина середньорічної вартості основних фондів припадає на 1 грн. випущеної підприємством продукції. Фондомісткість розраховується за формулою:

$$\Phi_M = \frac{\overline{OЗ}}{Q} = \frac{1}{\Phi_B} \quad (1.7)$$

Вважається нормальним, коли фондомісткість має тенденцію до зниження. Але зниження коефіцієнта фондомісткості повинно проходити не за рахунок зниження вартості основних засобів та зниження вартості виробленої валової продукції, а за рахунок більш низьких темпів росту вартості основних засобів порівняно з темпами росту вартості валової продукції.

Забезпеченість підприємства основними засобами характеризується показником фондоозброєності праці. Це показник ефективності використання основних засобів працівниками підприємства. Фондоозброєність праці розраховується як відношення середньої вартості основних виробничих засобів основного виду діяльності до кількості робітників у найбільшу зміну або до їх середньооблікової чисельності [11, с. 445].

$$\Phi_0 = \frac{\overline{OЗ}}{Ч} \quad (1.8)$$

Де, Ч – середньооблікова чисельність персоналу.

Зростання рівня фондоозброєності – шлях до підвищення продуктивності праці. Але, необхідно слідкувати за тим, щоб темпи росту фондоозброєності не випереджали темпи росту продуктивності праці.

Рентабельність використання основних засобів – це відносний показник, який характеризує рівень ефективності використання цих засобів. Розраховується він відношенням загального прибутку, отриманого за звітний рік, до середньорічної вартості основних засобів за той самий рік. Розрахунок рівня рентабельності основних засобів можна провести за такою формулою:

$$P_{03} = \frac{Pr}{\overline{OЗ}} \quad (1.9)$$

де, Пр – сума прибутку

Підвищення рівня рентабельності потребує мобілізації внутрішніх резервів виробництва, послідовного проведення всіх видів робіт, спрямованих на поліпшення всіх видів ресурсів, збільшення прибутку. На підприємствах варто було б вжити заходів спрямованих на підвищення рівня рентабельності за рахунок скорочення витрат на виробництво, впровадження ресурсозберігаючих технологій виконання робіт, поліпшення організації виробництва й праці, більш продуктивного використання транспорту й механізмів, підвищення змінності роботи найбільш продуктивної техніки, економного витрачання матеріалів.

Збільшення суми прибутку, що припадає на одиницю (гривню) середньорічної вартості основних засобів та підвищення рівня їх рентабельності – одне з головних завдань підприємств у ринкових умовах господарювання.

Підсистема часткових показників ефективності використання основних засобів включає: коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного й інтегрального використання обладнання; коефіцієнт змінності роботи устаткування.

Рівень використання обладнання за часом (рівень екстенсивного використання обладнання) характеризується системою показників – коефіцієнтів використання, які визначаються як відношення фактично відпрацьованого обладнанням часу до загального фонду часу.

Аналіз таких коефіцієнтів у динаміці за кілька звітних періодів дає змогу встановити тенденцію зміни рівня використання обладнання в часі.

Рівень використання потужності обладнання, його продуктивність (рівень інтенсивного використання обладнання) здебільшого характеризують

коефіцієнтом інтенсивності завантаження, який обчислюють як відношення фактичного випуску продукції за одну машино-годину до планового її випуску.

Коефіцієнт інтегрального використання устаткування розраховується як добуток коефіцієнтів екстенсивного та інтенсивного використання обладнання [19, с. 173-174].

Найбільш важливим у практиці аналітичної роботи підприємств є коефіцієнт змінності роботи устаткування. У найбільш поширеному вигляді його визначають як відношення суми станко-змін, відпрацьованих протягом доби до загальної кількості машин, наявних у даному підрозділі [36, с. 80].

Для підприємств ряду галузей індустрії, і передусім машинобудування, надзвичайної гостроти набула проблема підвищення коефіцієнта змінності роботи виробничого устаткування. В Україні цей показник нині є невиправдано низьким і свідчить про наявність достатньо великих резервів ліпшого використання знарядь праці.

Найважливішим показником підвищення рівня ефективності використання основних засобів підприємства є зростання обсягів виробленої ним продукції (виконаних робіт, наданих послуг).

Одним з головних факторів підвищення ефективності основних засобів є їх оновлення та технічне вдосконалення. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу дає змогу підвищити рівень механізації та автоматизації виробництва, продуктивності праці робітників, сприяє економії матеріальних витрат, підвищує культуру та безпеку виробництва.

Значні резерви підвищення ефективності використання основних засобів містяться у збільшенні тривалості роботи машин та механізмів. Основними причинами цілозмінних та цілодобових простоїв обладнання є неузгодженість пропускної спроможності окремих цехів і дільниць; незадовільна організація технічно-профілактичного обслуговування та ремонту устаткування, відсутність стабільності у забезпеченні робочих місць матеріалами, електроенергією, комплектуючими виробами, оснащенням тощо [1, с. 104-105].

У цілому сукупність резервів покращення використання основних засобів підприємства може бути поділена на три великих групи:

1. Технічне вдосконалення засобів праці, яке передбачає:
 - технічне переозброєння на базі комплексної автоматизації та впровадження гнучких виробничих систем;
 - заміну застарілої техніки, модернізацію обладнання;
 - ліквідацію вузьких місць і диспропорцій у виробничих потужностях підприємства;
 - механізацію допоміжних та обслуговуючих виробництв;
 - розвиток винахідництва та раціоналізаторства.
2. Збільшення тривалості роботи машин та обладнання за рахунок:
 - ліквідації незадіяного обладнання (здавання його в оренду, лізинг, реалізація тощо);
 - скорочення строків ремонту обладнання;
 - зниження простоїв: цілозмінних та всередині змін.
3. Покращення організації та управління виробництвом, а саме:
 - прискорення досягнення проектної продуктивності введених в експлуатацію основних засобів;
 - впровадження наукової організації праці та виробництва;
 - покращення забезпечення матеріально-технічними ресурсами;
 - вдосконалення управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки;
 - розвиток матеріальної зацікавленості працівників, що сприяє підвищенню ефективності виробництва [54].

Таким чином, підвищення ефективності використання основних засобів є важливим чинником зростання ефективності діяльності підприємства, оскільки покращення використання основних засобів сприяє вирішенню широкого кола економічних проблем, спрямованих на підвищення ефективності виробництва: збільшення обсягів випуску продукції, прискорення процесу оновлення основних засобів, а також темпів зростання продуктивності праці, зниження собівартості

продукції, економію капітальних вкладень та підвищення доходності підприємства.

Підвищення ефективності полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил у порівнянні з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту [39, с. 88].

Ефективне використання основних засобів призводить до зменшення потреб у введенні нових виробничих потужностей при зміні обсягу виробництва, а отже, до підвищення прибутку підприємства. Поліпшення використання основних засобів означає також прискорення їх оборотності, що значною мірою сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного і морального зносу, прискорення темпів оновлення основних засобів [34, с.42].

Наведені групи показників ефективності використання основних засобів дають змогу оцінити наявний технічний стан основних засобів та визначити інтенсивність їх оновлення, а також оцінити використання всієї їх сукупності, яка характеризує кінцевий результат їх використання.

Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства. Підвищення ефективності використання основних засобів є одним із головних чинників майбутнього ефективного функціонування підприємства в цілому.

Основні засоби створюють необхідні умови для науково-технічного прогресу як фактора розвитку народного господарства і соціального розвитку суспільства. Збільшення обсягу виробничих основних засобів та вдосконалення їх якісного складу виступають передумовою поліпшення умов праці й підвищення її продуктивності. Зростання основних виробничих фондів та їх удосконалення є головною метою розвитку господарства.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТОВ «БУК-ЛІЗИНГОВИЙ ДІМ»

2.1. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства

Ринкова економіка зумовлює необхідність розвитку фінансового аналізу в першу чергу на мікрорівні – тобто на рівні окремих підприємств, так як саме підприємства (при будь-якій формі власності) складають основу ринкової економіки.

Аналіз фінансової діяльності підприємства дає можливість отримати інформацію про стан підприємства, його конкурентоздатність та платоспроможність, наявність фінансових резервів, які можливо буде використати для фінансування розвитку підприємства, ведення інвестиційної та інноваційної діяльності тощо. Джерелом аналізу фінансової діяльності підприємства є – фінансові звіти: Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати тощо.

ТОВ «БУК-Лізинговий дім» було створене у 2003 р. Основним видом послуг, які надає підприємство, є фінансовий лізинг. Компанія повністю забезпечена професійними кадрами, які мають кваліфікацію відносно займаних посад. Середньооблікова чисельність штатних працівників у 2017 році складає 231 особу.

За останніх 5 років значного придбання та відчуження активів не відбувалось. Значних інвестицій або придбання, пов'язаних з господарською діяльністю, компанія не планує.

Таблиця 2.1

Структура активів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Актив	2015 рік		2016 рік		2017 рік	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи:	23538	4,657	23404	5,229	23113	5,267
первісна вартість	24427	4,833	24309	5,431	24314	5,541
накопичена амортизація	889	0,176	905	0,202	1201	0,274

Продовження таблиці 2.1

Актив	2015 рік		2016 рік		2017 рік	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
Основні засоби:	26795	5,302	23991	5,360	21205	4,832
первісна вартість	72140	14,273	71835	16,048	71976	16,402
знос	45345	8,972	47844	10,689	50771	11,570
Інвестиційна нерухомість:	0	0	81	0,018	75	0,017
Довгострокова дебіторська заборгованість	217996	43,132	219773	49,099	169005	38,513
Відстрочені податкові активи		0		0	7549	1,720
Інші необоротні активи	429	0,085	282	0,063	206	0,047
Усього за розділом I	298758	59,112	267531	59,769	221153	50,396
II. Оборотні активи						
Запаси	32389	6,408	21172	4,730	69536	15,846
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	3394	0,672	607	0,136	0	0
Дебіторська заборгованість за розрахунками:						
за виданими авансами	42776	8,464	5814	1,299	2483	0,566
з бюджетом	2997	0,593	1338	0,299	8446	1,925
у тому числі з податку на прибуток	807	0,160	1240	0,277	1235	0,281
Інша поточна дебіторська заборгованість	99270	19,642	121029	27,039	132557	30,207
Гроші та їх еквіваленти	55829	11,046	29221	6,528	4654	1,061
Усього за розділом II	236655	46,824	179181	40,030	217676	49,604
Баланс	505413	100	447612	100	438829	100

Як видно з табл. 2.1. загальний розмір активів за останні 3 роки постійно знижується. Проте в структурі активів тенденцію до зниження мають необоротні активи, які становлять більше 50% загальної суми активів. Оборотні активи не мають чіткої тенденції і в 2017 році загальна сума оборотних активів збільшилась порівняно з попереднім роком, також зросла їх питома вага на 9 % у 2017 році порівняно з 2016, та на 4% порівняно з 2015 роком.

Підприємство працює за рахунок власних оборотних коштів (табл. 2.2). За звітний період кредитних коштів не залучало, бюджетного фінансування не отримувало. Політика керівництва щодо залучення грошових коштів протягом останніх років не змінювалось. Покращення ліквідності за оцінками фахівців можливе за рахунок здійснення ринкової діяльності.

Структура капіталу ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Пасив	2015		2016		2017	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
I. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	1170419	231,577	1170419	262,008	1170419	266,714
Капітал у дооцінках	22810	4,513	22810	5,106	22810	5,198
Додатковий капітал	0	0,000	0	0,000	78	0,018
Резервний капітал	74	0,015	74	0,017	74	0,017
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-72819	-14,408	-718898	-160,931	-721600	-164,438
Неоплачений капітал	-46308	-9,162	-46308	-10,366	-46308	-10,553
Усього за розділом I	426176	84,322	428097	95,833	425473	96,956
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
Інші довгострокові зобов'язання	20	0,004		0,000		0,000
Усього за розділом II	20	0,004	0	0,000	0	0,000
III. Поточні зобов'язання і забезпечення						
Поточна кредиторська заборгованість:						
за довгостроковими зобов'язаннями	39988	7,912	0	0,000	0	0,000
за товари, роботи, послуги	19240	3,807	4726	1,058	5141	1,172
за розрахунками з бюджетом	142	0,028	837	0,187	57	0,013
за розрахунками зі страхування	57	0,011	70	0,016	0	0,000
за розрахунками з оплати праці	171	0,034	295	0,066	17	0,004
за одержаними авансами	10974	2,171	8774	1,964	4485	1,022
Поточні забезпечення	2059	0,407	2773	0,621	3600	0,820
Інші поточні зобов'язання	6586	1,303	1140	0,255	56	0,013
Усього за розділом III	72217	14,289	18615	4,167	13356	3,044
Баланс	505413	100	446712	100	438829	100

В умовах ринкової економіки, жорсткої конкуренції, кожний суб'єкт господарювання ставить перед собою головну ціль, а саме – отримання максимально високого рівня прибутку. Адже, саме прибуток є одним із ключових джерел фінансування, розширення та технічного розвитку підприємства. За досліджуваний період підприємство веде прибуткову діяльність, проте у 2017 році прибуток мінімальний та значно нижчий, ніж у попередні періоди (рис. 2.1).

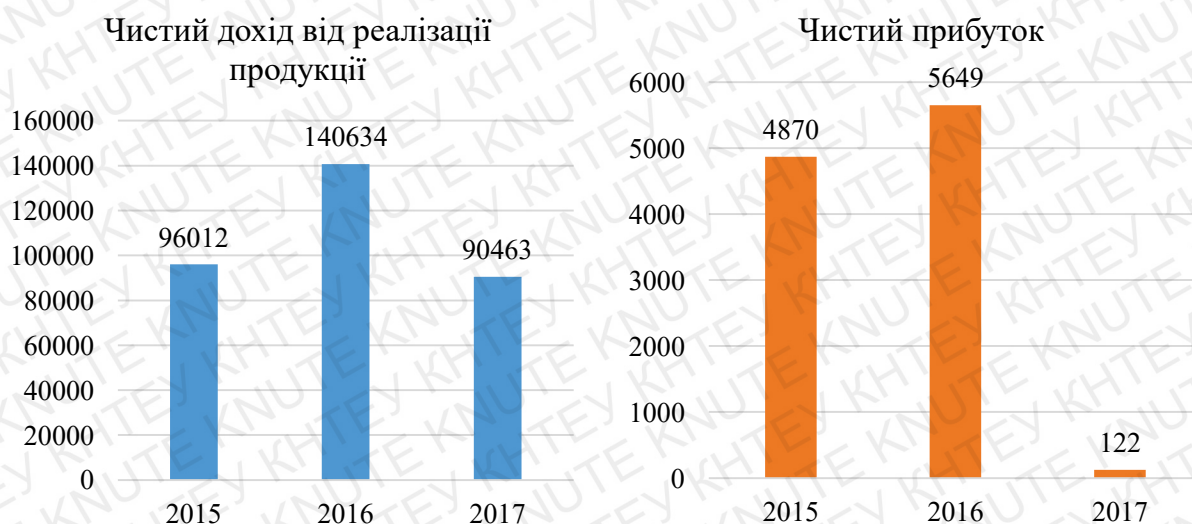

Рис. 2.1. Динаміка чистого доходу та чистого прибутку ТОВ «Бук-Лізинговий дім», тис. грн.

На кінець звітної періоду (2017 рік) в компанії укладено, але ще не виконано 1016 договорів на суму 320 663,26 тис гривень. Очікуваний прибуток, передбачений фінансовим планом на 2018 рік, становить 1 811 000 гривень.

Компанія планує розвивати взаємовідносини з підприємствами системи на засадах взаємовигідного економічного партнерства. До істотних факторів, які можуть вплинути на діяльність підприємства в майбутньому відносяться: неузгодженість нормативно-законодавчої бази, нестабільна податкова система, моральний та фізичний знос обладнання, низький рівень платоспроможності споживачів тощо.

Для оцінки фінансово-господарського стану підприємства розглянемо основні показники, які визначають платоспроможність, фінансову стійкість, ділову активність, та рентабельність підприємства.

Платоспроможність і ліквідність характеризують фінансовий стан господарюючого суб'єкта, його наявні та потенційні можливості ефективної діяльності. Це свідчить про можливість підприємства успішно виконувати свої грошові зобов'язання перед іншими суб'єктами ринку.

Ліквідність та платоспроможність розраховуються за даними балансу і відображують фінансові можливості підприємства у певний період його

діяльності. Це характеризує кредитоспроможність підприємства, що є комплексним поняттям і означає його спроможність погашати заборгованість не тільки в даний момент, а й у майбутньому [38, с. 386].

Таблиця 2.3

Динаміка показників платоспроможності ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Нормативне значення	Абсолютне відхилення	
					2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності,%	0,773	1,570	0,348	0,2-1	-0,425	-1,221
Коефіцієнт поточної ліквідності,%	3,277	9,626	16,298	1,0-3,0	13,021	6,672
Проміжний коефіцієнт покриття,%	2,829	8,488	11,092	0,7-0,8	8,263	2,603

Коефіцієнт абсолютної ліквідності дає оцінку можливостей розрахунку підприємства за короткостроковими зобов'язаннями найближчим часом. І показує, що у 2016 році підприємство неефективно використовує свої вільні грошові кошти, проте у 2015 та 2017 роках показник демонструє, що підприємство в змозі погасити найближчим часом достатньо високу частку поточної заборгованості.

Коефіцієнт поточної ліквідності характеризує кредитоспроможність підприємства. Багаторазове перевищення оборотних активів над поточними зобов'язаннями на підприємстві та відповідна політика формування оборотного капіталу краща з позицій кредиторів, однак може не відповідати вимогам ефективності діяльності підприємства й свідчити про нераціональну структуру капіталу.

Проміжний коефіцієнт покриття відображає дуже високий ступінь покриття короткострокових зобов'язань лише за рахунок грошових коштів та дебіторської заборгованості (тобто без врахування запасів).

Умовою й гарантією виживання й розвитку будь-якого підприємства, як бізнес-процесу, є його фінансова стабільність. Якщо підприємство фінансово

стійке, то воно в стані «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юнктури, і не опинитися на краю банкрутства. Більш того, чим вище його стабільність, тим більше переваг перед іншими підприємствами того ж сектора економіки в одержанні кредитів і залученні інвестицій. Фінансово стійке підприємство вчасно розраховується за своїми обов'язками з державою, позабюджетними фондами, персоналом, контрагентами [8, с. 125].

Таблиця 2.4

**Динаміка показників стану та структури (фінансової стійкості) ТОВ
«Бук-Лізинговий дім»**

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Нормативне значення	Абсолютне відхилення	
					2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, %	0,538	0,896	0,939	Не нижче 0,3-0,4	1,744	0,043
Коефіцієнт фінансової автономії, %	0,843	0,958	0,970	Більше 0,5	1,150	0,011
Коефіцієнт заборгованості, %	0,143	0,042	0,030	Менше 0,5	0,213	-0,011
Коефіцієнт фінансового важелю, %	5,900	22,997	31,856	Більше 1-1,5	5,400	8,859
Коефіцієнт поточної заборгованості, %	0,9997	1,000	1,000		1,0003	0,000
Коефіцієнт маневреності власного капіталу, %	0,299	0,375	0,480	Більше 0,5	1,606	0,105

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами показує, що оборотні кошти формуються в основному за рахунок власних коштів, до того ж цей показник постійно зростає. Це підтверджують значення коефіцієнтів фінансової автономії та заборгованості, відповідно до яких в структурі капіталу підприємства основну частку (від 85% у 2015 до 97% у 2017р.) становить власний капітал. Також, багаторазове перевищення власного капіталу над позиковим показує коефіцієнт фінансового важелю. До того ж, позиковий капітал сформований виключно за рахунок поточних зобов'язань, що відображає коефіцієнт поточної заборгованості.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу дає оцінку частки власного капіталу, що знаходиться в обороті, тобто в тій формі, яка дозволяє вільно маневрувати цими засобами, а яка капіталізована. Значення показника не достатньо високі, тому підприємство не може забезпечити гнучкість у використанні власних коштів підприємства. Проте, збільшення показника свідчить про підвищення спроможності погашення поточних зобов'язань.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, основні з яких відображені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка показників ділової активності ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Показники оборотності, %	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Оборотних активів	0,406	0,785	0,416	0,010	-0,369
Запасів	2,964	6,642	1,301	-1,663	-5,342
Дебіторської заборгованості	0,647	1,092	0,630	-0,016	-0,462
Кредиторської заборгованості	1,136	8,916	8,560	7,424	-0,356
Власного капіталу	0,225	0,329	0,213	-0,013	-0,116
Позикового капіталу	1,329	7,555	6,773	5,444	-0,782
Активів	0,190	0,314	0,206	0,016	-0,108

Як видно з даних таблиці 2.5 у підприємства погіршилась ділова активність за останній рік. Усі показники зменшується, що свідчить про зниження ефективності діяльності, проте зниження оборотності кредиторської заборгованості в динаміці є позитивною тенденцією та свідчить про те, що підприємство кредитується своїми контрагентами на більш тривалий строк, тобто довше може використовувати в господарській діяльності кредитні ресурси.

Рентабельність є одним із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва. Рентабельність безпосередньо пов'язана з

отриманням прибутку. Рентабельність – це співвідношення прибутку з понесеними витратами (один із основних показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, який характеризує інтенсивність їх роботи) [29, с. 187].

Таблиця 2.6

Динаміка показників рентабельності ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Чистий прибуток, тис. грн	4870	5649	122	-4748	-5527
Показники рентабельності					
Продажів, %	0,051	0,040	0,001	-0,049	-0,039
Активів, %	0,010	0,013	0,000	-0,009	-0,012
Оборотних активів, %	0,021	0,032	0,001	-0,020	-0,031
Необоротних активів, %	0,016	0,021	0,001	-0,016	-0,021
Власного капіталу, %	0,011	0,013	0,000	-0,011	-0,013
Позикового капіталу, %	0,062	0,290	0,009	-0,052	-0,280

Дані таблиці 2.6 показують суттєве зниження показників рентабельності за останній рік, нижче наведений графік динаміки показників рентабельності.

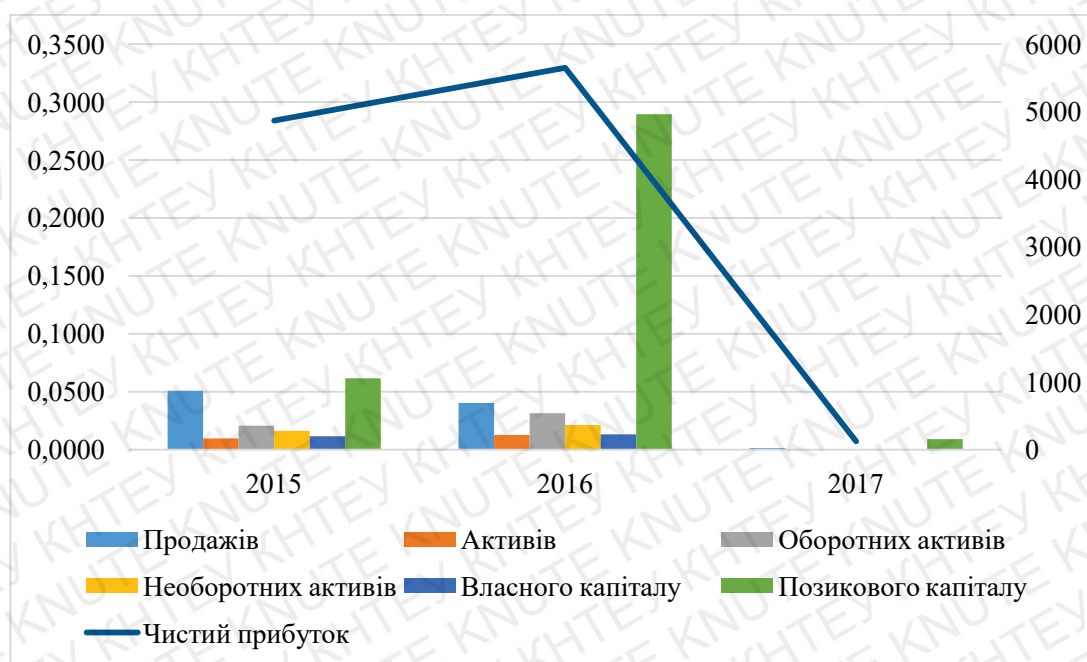

Рис. 2.2. Динаміка показників рентабельності ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Дані рис. 2.2 показують суттєве зниження показників рентабельності за останній рік. Хоча в попередні періоди рентабельність коливалась в межах 1-5%,

у зв'язку з значним зниженням отримуваних прибутків (більше ніж у 40 разів) у 2017 році, рентабельність також значно зменшилась. Також, варто зазначити, що з усіх проаналізованих показників найбільшу рентабельність має позиковий капітал. Це пов'язано з незначними розмірами цього показника порівняно з іншими.

Отже, за досліджуваний період фінансовий стан підприємства є неоднозначним. У 2017 році відбулося зростання, проте у 2017 році – спад. Це відображено насамперед в динаміці чистої виручки та чистого прибутку. При цьому активи підприємства знижуються впродовж усього досліджуваного періоду. В структурі активів переважають необоротні активи, а саме довгострокова дебіторська заборгованість, це насамперед пов'язано з видом діяльності підприємства. Фінансує свою діяльність підприємство в основному за рахунок власних коштів, що підтверджують високі значення показників фінансової стійкості.

2.2. Аналіз складу, структури і динаміки основних засобів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Основні засоби є одним з найважливіших факторів будь-якого виробництва. Їх стан та ефективність використання впливають на кінцеві результати господарської діяльності підприємств.

Рациональне використання основних засобів та виробничих потужностей промислового підприємства сприяє покращанню всіх техніко-економічних показників, зокрема збільшенню виробництва продукції, зниженню її собівартості, трудомісткості виготовлення.

Одиницею обліку основних засобів вважається окремий інвентарний об'єкт.

Основні засоби при надходженні відображаються за первісною вартістю, яка включає витрати, що безпосередньо відносяться до придбання активу. Первісна вартість може також включати і вартість професійних послуг.

Придбані (створені) активи зараховуються на баланс підприємства до складу основних засобів, якщо їхня первісна вартість перевищує або дорівнює 6 000,00 грн (не враховуючи ПДВ), термін експлуатації більше одного року. Основні засоби у фінансовій звітності відображаються за залишковою вартістю, яка є їх справедливою вартістю до особливого розпорядження керівника.

Таблиця 2.7

Динаміка основних засобів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Основні засоби, тис. грн.	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2017- 2015	2017- 2016	2017- 2015	2017- 2016
				р.р.	р.р.	р.р.	р.р.
залишкова вартість	26795	23991	21205	-5590	-2786	-20,9	-11,6
первісна вартість	72140	71835	71976	-164	141	-0,2	0,2
знос	45345	47844	50771	5426	2927	12,0	6,1

Так, згідно даних звіту про фінансовий стан станом на 31.12.2017 року залишкова вартість основних засобів становить 21 205 тис. грн., що на 11,6% менше ніж у 2016 р. та на 20,9% менше ніж у 2015 р. Як бачимо присутня тенденція до зниження, при цьому первісна вартість майже не змінна (коливається в межах 0,2%), проте постійно зростає сума зносу (на 12% за 3 роки).

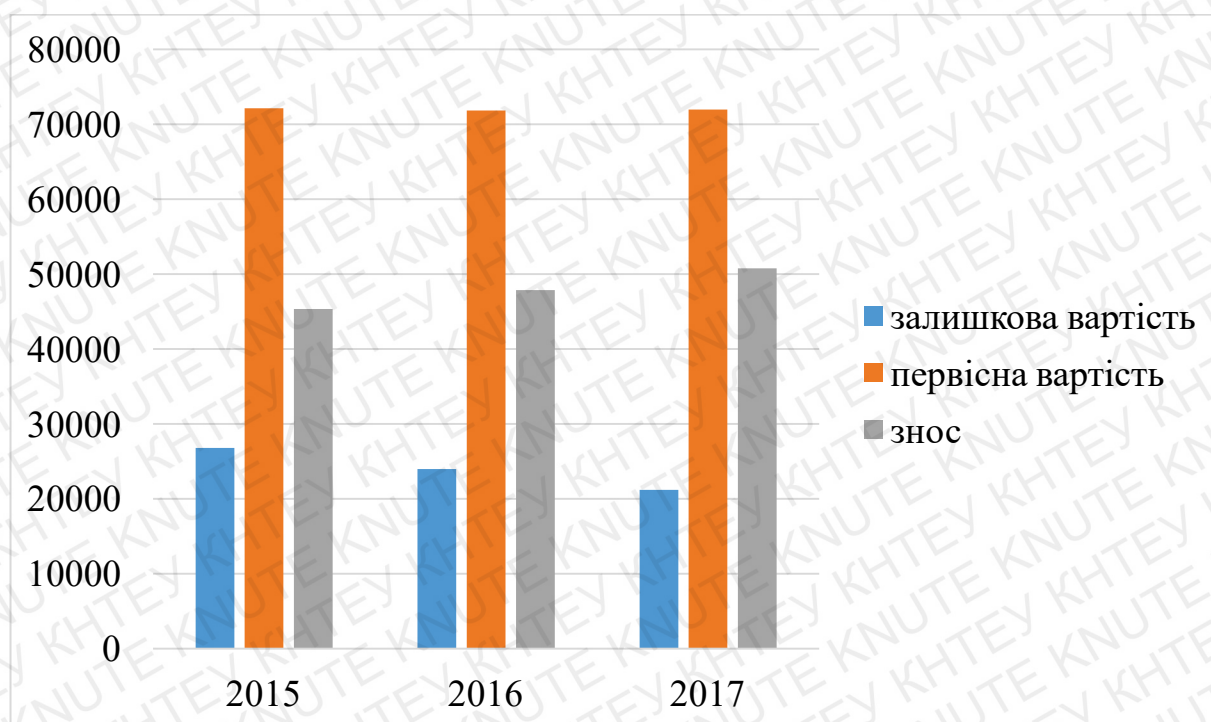

Рис. 2.3. Динаміка основних засобів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Велике аналітичне значення мають показники структури основних засобів. Насамперед аналізують розподіл основних засобів підприємства на основні виробничі засоби головного виду діяльності, основні виробничі засоби інших видів діяльності (наприклад, закладів торгівлі та громадського харчування у складі промислового підприємства) і засоби невиробничого призначення.

Основні виробничі засоби головного виду діяльності є такою частиною засобів, яка бере участь у процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому натуральну форму. Вартість основних виробничих засобів переноситься на вироблений продукт поступово, частинами, відповідно до часу використання. Поновлюються основні виробничі засоби через капітальні вкладення.

Невиробничі основні засоби — це житлові будинки та інші об'єкти соціально-культурного й побутового обслуговування, які перебувають на балансі підприємства і не використовуються в господарській діяльності. Вони відтворюються тільки за рахунок прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства [11, с. 432].

Таблиця 2.8

**Динаміка основних засобів виробничого та невиробничого призначення
ТОВ «Бук-Лізинговий дім»**

Найменування основних засобів, тис. грн.	Основні засоби, всього (тис. грн.)			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.	2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
1. Виробничого призначення:	26795	23991	21205	-5590	-2786	-20,86	-11,61
будівлі та споруди	25666	23101	20604	-5062	-2497	-19,72	-10,81
машини та обладнання	497	454	328	-169	-126	-34,00	-27,75
транспортні засоби	542	364	219	-323	-145	-59,59	-39,84
земельні ділянки	0	34	34	34	0	-	0,00
інші	90	38	20	-70	-18	-77,78	-47,37
2. Невиробничого призначення:	0	0	0	0	0	0	0
Усього	26795	23991	21205	-5590	-2786	-20,86	-11,61

Ключовою відмінністю основних виробничих засобів від невиробничих є те, що перші обслуговують господарську діяльність підприємства та створюють умови для її успішного здійснення. А завдяки невиробничим засобам торговельне підприємство вирішує різноманітні соціальні завдання: забезпечує гідні умови для проживання та відпочинку працівників підприємства та членів їх родин, підтримку стабільності та високого морального клімату трудового колективу, покращення умов праці. За сучасних умов переважне місце в торгових підприємствах займають жінки та молодь тому наявність у підприємств невиробничих основних засобів та підтримка їх в задовільному стані є нагальним та актуальним питанням [53].

Основні засоби належать підприємству на праві власності, обмежень на їх використання не існує. Компанія не орендує основних засобів. Основні засоби за кожною основною групою використовуються за своїм призначенням і мають задовільний стан. Як видно з даних таблиці 2.8 підприємство має лише основні засоби виробничого призначення, при цьому в складі основних засобів по кожній складовій присутня тенденція до зниження. При цьому, за останні 3 роки найбільших змін зазнали інші основні засоби, транспортні засоби та машини та обладнання на 77%, 60% та 34% відповідно.

Таблиця 2.9

Динаміка активної і пасивної частини основних засобів

ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Показники, тис.грн	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби	26795	23991	21205	-5590	-2786
Активна частина	1129	856	567	-562	-289
Пасивна частина	25666	23135	20638	-5028	-2497

Важливим є поділ основних засобів на активну і пасивну частини (табл. 2.9) До активної частини основних засобів відносяться такі елементи, які безпосередньо впливають на предмети праці і значною мірою визначають рівень продуктивності праці (машини, обладнання, устаткування, інструменти, транспортні засоби).

До пасивної частини основних засобів належать будівлі, споруди, передавальні пристрої, тобто ті елементи які створюють матеріально-речові умови для господарської діяльності підприємства. Варто зазначити, що співвідношення між активною та пасивною частинами основних засобів відображає рівень їх прогресивності.

Аби краще оцінити стан основних засобів на підприємстві варто детально оцінити їх структуру.

Таблиця 2.10

**Динаміка частки основних засобів в структурі необоротних активів
ТОВ «Бук-Лізинговий дім»**

Показники, %	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби	8,969	8,968	9,588	0,620	0,621
Необоротні активи	100	100	100	0,000	0,000

Дані таблиці 2.10 свідчать, що основні засоби становлять незначну частину в необоротних активах.

Таблиця 2.11

**Динаміка частки основних засобів в структурі активів
ТОВ «Бук-Лізинговий дім»**

Показники, %	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби	5,302	5,360	4,832	-0,469	-0,528
Необоротні активи	59,112	59,769	50,396	-8,715	-9,372
Активи	100	100	100	0,000	0,000

За даними таблиці 2.11 видно, що основні засоби також становлять неосновну частину і в усіх активах підприємства.

Рис. 2.4. Динаміка частки основних засобів в структурі активів та необоротних активів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Проаналізувавши усі дані таблиць 2.10, 2.11 та рис. 2.4, можна зробити висновок, що основні засоби становлять неосновну частину як усіх активів підприємства, так і необоротних активів. Хоча в структурі необоротних активів їх частка зросла на 0,6% порівняно з минулими роками. Проте в структурі активів ситуація дещо відрізняється. Якщо порівнювати 2016 рік з 2015 роком, то частка як необоротних активів, так і основних засобів майже незмінна (зростає не більше ніж на 1%), проте у 2017 році структура зазнала змін. Якщо частка основних засобів зменшилась всього на 0,5%, то частка необоротних активів – майже на 10%. Зважаючи на невисоку питому вагу основних засобів, це було спричинено змінами в інших їх складових.

Таблиця 2.12

Динаміка структури основних засобів виробничого та невиробничого призначення ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Найменування основних засобів	Основні засоби, %			Абсолютне відхилення	
	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
1. Виробничого призначення:	100	100	100	0	0
будівлі та споруди	95,787	96,290	97,166	1,379	0,875
машини та обладнання	1,855	1,892	1,547	-0,308	-0,346
транспортні засоби	2,023	1,517	1,033	-0,990	-0,484
земельні ділянки	0	0,142	0,160	0,160	0,019
інші	0,336	0,158	0,094	-0,242	-0,064
2. Невиробничого призначення:	0	0	0	0	0
Усього	100	100	100	0	0

За даними таблиці 2.12, видно, що підприємство має лише основні засоби виробничого призначення. В їх структурі основні частку становлять будівлі та споруди, при цьому їх частка постійно зростає, хоча і не значно (від 95,8% у 2015р. до 97,2% у 2017 р.).

Рис. 2.5. Структура основних засобів виробничого призначення ТОВ «Бук-Лізинговий дім» за 2017 рік

Згідно рис. 2.5 зростання питомої ваги характерне також для земельних ділянок, проте їх частка є дуже малою. Інші ж складові зменшуються, проте, зважаючи на дуже малу їх питому вагу, це не впливає на загальну структуру основних засобів.

Таблиця 2.13

Динаміка структури активної і пасивної частини основних засобів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби	100	100	100	0	0
Активна частина	4,213	3,568	2,674	-1,540	-0,894
Пасивна частина	95,787	96,432	97,326	1,540	0,894

Аналіз структури основних засобів за поділом на активну і пасивну частини показує значне переважання пасивної частини, до того ж її частка за досліджуваний період зростає і досягає 97% у 2017 році (табл. 2.13). Це підтверджує вид діяльності досліджуваного підприємства, оскільки показує, що підприємство не займається виробничою діяльністю.

З таблиці 2.14 видно, що надходження та вибуття основних засобів відбуваються за такими статтями: машини та обладнання, транспортні засоби, інші основні засоби, бібліотечні фонди та малоцінні необоротні матеріальні активи. Відбувались також і інші зміни вартості, не пов'язані з надходженням чи вибуттям основних засобів.

Таблиця 2.14

Надходження та вибуття основних засобів за 2015-2017 роки

Показники	Кінець 2015 року		Надійшло	Вибуло	Кінець 2016 року		Надійшло	Вибуло	Кінець 2017 року	
	Первіс на вартість	Знос			Первіс на вартість	Знос			Первіс на вартість	Знос
Земельні ділянки	34				34				34	
Інвестиційна нерухомість					83	2			83	8
Будинки, споруди та передавальні пристрої	57278	31612			57278	34166			57278	36748
Машини та обладнання	7114	6617	197	282	7029	6576	41		7087	6764
Транспортні засоби	5045	4503			5023	4678		4	5026	4803
Інструменти, прилади, інвентар	526	514		61	465	458			468	463
Багаторічні насадження	30	17			30	19			30	21
Інші основні засоби	281	264		93	188	174		18	170	168
Бібліотечні фонди	72	70		20	51	51	2		54	54
Малоцінні необоротні матеріальні активи	1760	1748	86	121	1726	1720	15		1746	1742
Разом	72140	45345	283	577	71835	47642	58	22	71976	50771

Важливим в оцінці основних засобів є аналіз їх структури. Аби визначити вплив даних складових основних засобів, проаналізуємо їх структуру за первісною вартістю.

Таблиця 2.15

Динаміка структури основних засобів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Показники, %	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Земельні ділянки	0,047	0,047	0,047	0,000	0,000
Інвестиційна нерухомість	0,000	0,115	0,115	0,115	0,000
Будинки, споруди та передавальні пристрої	79,398	79,656	79,579	0,181	-0,076
Машини та обладнання	9,861	9,775	9,846	-0,015	0,071
Транспортні засоби	6,993	6,985	6,983	-0,010	-0,003
Інструменти, прилади, інвентар	0,729	0,647	0,650	-0,079	0,004
Багаторічні насадження	0,042	0,042	0,042	0,000	0,000
Інші основні засоби	0,390	0,261	0,236	-0,153	-0,025
Бібліотечні фонди	0,100	0,071	0,075	-0,025	0,004
Малоцінні необоротні матеріальні активи	2,440	2,400	2,426	-0,014	0,025
Разом	100	100	100	0	0

Так, в структурі основних засобів найбільшу питому вагу становлять будинки, споруди та передавальні пристрої, проте, незважаючи на незначні коливання їх питомої ваги (табл. 2.15), вони не впливають на зміну вартості основних засобів, оскільки їх розмір (за первісною вартістю) є незмінним (зростає тільки сума зносу) (табл. 2.14). З тих складових, за якими відбувається надходження та/або вибуття найбільшу частку складають машини та обладнання та транспортні засоби (майже 10% та 7% відповідно).

Отже, аналіз показав, що за залишковою вартістю основні засоби мають тенденцію до зниження. Насамперед це пов'язано зі зростанням суми зносу, оскільки первісна вартість за досліджуваний період майже не змінюється. Розмір введення і виведення основних засобів є незначними і не впливають на загальну

тенденцію. В структурі основних засобів найбільшу частку становлять будівлі та споруди, яка до того ж постійно зростає (до 97% у 2017 році).

2.3. Оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві

Основні засоби відіграють значну роль у процесі праці, так як вони у своїй сукупності утворюють виробничо-технічну базу і визначають виробничу потужність підприємства. Протягом тривалого періоду основні засоби надходять на підприємство і передаються в експлуатацію; зношуються в результаті експлуатації; піддаються ремонту, за допомогою якого відновлюються їх фізичні якості; переміщуються всередині підприємства; вибувають з підприємства внаслідок недоцільності подальшого застосування.

Збільшення обсягу виробництва відбувається завдяки ефективному використанню основних засобів. Отже, проблемою стає ефективність, яка постає на перший план у процесі вивчення і дослідження роботи підприємств.

Ефективність основних засобів – це результат у вигляді отриманого ефекту, що співвідноситься з витраченими ресурсами. Підвищення ефективності полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил у порівнянні з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту. Від ефективності використання залежать темпи зростання продуктивності праці, обсягів виробництва, поліпшення якості промислової продукції та інших показників[35, с. 40].

Таблиця 2.16

Динаміка коефіцієнта зносу основних засобів

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби, первісна вартість, тис. грн.	72140	71835	71976	-164	141
Знос, тис. грн.	45345	47844	50771	5426	2927
Коефіцієнт зносу, %	0,629	0,666	0,705	0,077	0,039

Важливими в оцінці ефективності основних засобів є показники стану. Так, за 2015-2017 роки коефіцієнт зносу постійно зростає, що є негативним явищем, і в 2017 році досягає 70,5% (табл. 2.16). Це є свідченням відсутності оновлення основних засобів. Також однією з причин може бути неефективна амортизаційна політика підприємства.

Таблиця 2.17

Динаміка коефіцієнта придатності основних засобів

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби, первісна вартість, тис. грн.	72140	71835	71976	-164	141
Основні засоби, залишкова вартість, тис. грн.	26795	23991	21205	-5590	-2786
Коефіцієнт придатності	0,371	0,334	0,295	-0,077	-0,039

За даними табл. 2.17 протилежним коефіцієнту зносу є коефіцієнт придатності. І відповідно до цього показник має тенденцію до зниження.

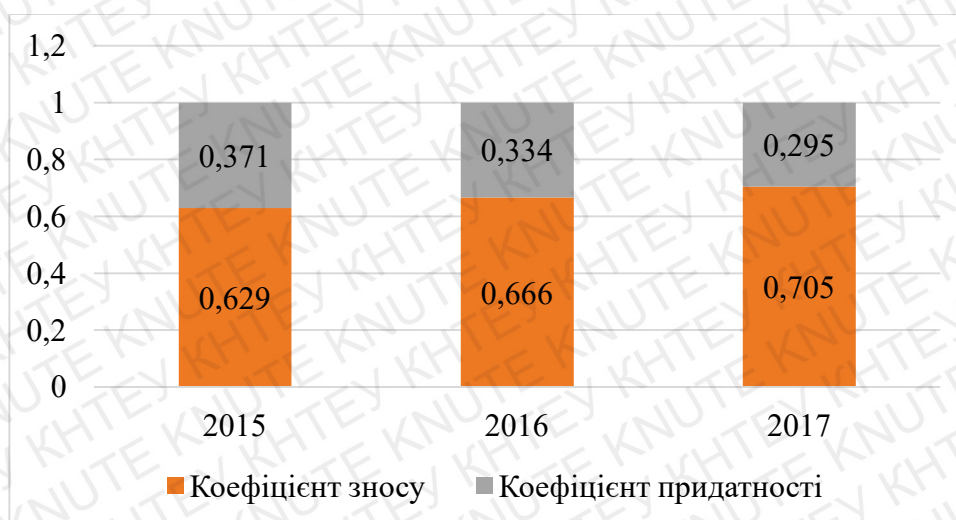

Рис. 2.6. Динаміка коефіцієнтів зносу та придатності

Показники рис. 2.6. свідчать про неефективність відтворення основних засобів.

Таблиця 2.18

Динаміка коефіцієнта зносу за видами основних засобів

Показники, %	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Земельні ділянки	0	0	0	0	0
Інвестиційна нерухомість		0,024	0,096	0,096	0,072
Будинки, споруди та передавальні пристрої	0,552	0,596	0,642	0,09	0,046
Машини та обладнання	0,930	0,936	0,954	0,024	0,018
Транспортні засоби	0,893	0,931	0,956	0,063	0,025
Інструменти, прилади, інвентар	0,977	0,985	0,989	0,012	0,004
Багаторічні насадження	0,567	0,633	0,700	0,133	0,067
Інші основні засоби	0,940	0,926	0,988	0,048	0,062
Бібліотечні фонди	0,972	1,000	1,000	0,028	0
Малоцінні необоротні матеріальні активи	0,993	0,997	0,998	0,005	0,001
Разом	0,629	0,663	0,705	0,076	0,042

Дослідження динаміки коефіцієнтів зносу та придатності за видами основних засобів показало таку ж саму тенденцію. Проте ступінь зносу деяких основних засобів є дуже високим, перевищує 90% (табл. 2.18).

Таблиця 2.19

Динаміка коефіцієнта придатності за видами основних засобів

Показники,%	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Земельні ділянки	1	1	1	0	0
Інвестиційна нерухомість		0,976	0,904	0,904	-0,072
Будинки, споруди та передавальні пристрої	0,448	0,404	0,358	-0,090	-0,045
Машини та обладнання	0,070	0,064	0,046	-0,024	-0,019
Транспортні засоби	0,107	0,069	0,044	-0,063	-0,024
Інструменти, прилади, інвентар	0,023	0,015	0,011	-0,012	-0,004
Багаторічні насадження	0,433	0,367	0,300	-0,133	-0,067
Інші основні засоби	0,060	0,074	0,012	-0,049	-0,063
Бібліотечні фонди	0,028	0,000	0,000	-0,028	0,000
Малоцінні необоротні матеріальні активи	0,007	0,003	0,002	-0,005	-0,001
Разом	0,371	0,337	0,295	-0,077	-0,042

Так, згідно даних (табл. 2.19), машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар, інші основні засоби та малоцінні необоротні матеріальні активи мають коефіцієнт зносу вище 95%. Хоча вони і зношуються

дуже низькими темпами (менше 1%), проте найближчим часом їх варто оновити. Серед усіх складових лише інвестиційна нерухомість має високий коефіцієнт придатності (земля не зношується).

Таблиця 2.20

Динаміка коефіцієнта вибуття основних засобів

Показники	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
			2017-2016 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби, первісна вартість, тис. грн.	71835	71976	141	0,196
Вибуло основних засобів, тис. грн.	577	22	-555	-96,187
Коефіцієнт вибуття, %	0,800	0,031	-0,769	-96,171

За даними табл. 2.20 не зважаючи на високий ступінь зносу оновлення основних засобів на підприємства не відбувається. Про це свідчать дуже низькі коефіцієнти вибуття і оновлення основних засобів. Якщо в 2016 році коефіцієнт вибуття був хоча б на рівні 8%, то в 2017 році цей показник нижче 1%.

Таблиця 2.21

Динаміка коефіцієнта оновлення основних засобів

Показники	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
			2017-2016 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби, первісна вартість, тис. грн.	71835	71976	141	0,196
Надійшло основних засобів, тис. грн.	283	58	-225	-79,505
Коефіцієнт оновлення, %	0,394	0,081	-0,313	-79,545

За даними табл. 2.21 схожа з коефіцієнтом вибуття динаміка коефіцієнта оновлення. Цей показник знизився за останній рік на 80% (від 4% у 2016 до 0,8% у 2017 році).

Для подальшої оцінки варто розглянути узагальнюючі показники оцінки ефективності основними засобами. Основними показниками такої оцінки є фондоддача та фондомісткість. Фондоддача відображає ефективність вкладення коштів в основні засоби, її зростання дає змогу знижувати обсяг нагромадження й відповідно збільшувати частку фонду споживання.

Фондомісткість має обернену до фондovіддачі тенденцію – зниження у 2016 і зростання у 2017 році. Для успішного розвитку необхідно, щоб темпи зростання чистого доходу від реалізації перевищували темпи зростання вартості основних засобів.

Таблиця 2.22

Динаміка фондovіддачі та фондомісткості основних засобів

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби, залишкова вартість, тис. грн.	26795	23991	21205	-5590	-2786
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	96012	140634	90463	-5549	-50171
Фондовіддача, %	3,583	5,862	4,266	0,683	-1,596
Фондомісткість, %	0,279	0,171	0,234	-0,045	0,064

За даними табл. 2.22, фондovіддача є невеликою, у 2016 році зростає, що є позитивною тенденцією, а в 2017 році дещо знижується, проте є вищою, ніж в 2015 році.

Таблиця 2.23

Динаміка фондоозброєності основних засобів

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби, залишкова вартість, тис. грн.	26795	23991	21205	-5590	-2786
Чисельність персоналу, осіб	250	276	231	-19	-45
Фондоозброєність	107,180	86,924	91,797	-15,383	4,873

Згідно показників табл. 2.23 видно, що абсолютно протилежну фондovіддачі має показник фондоозброєності, який зростає у 2017 році, що свідчить про підвищення продуктивності праці, Хоча це спричинено різким зменшенням чисельності працівників.

Динаміка рентабельності основних засобів

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Абсолютне відхилення	
				2017-2015 р.р.	2017-2016 р.р.
Основні засоби, залишкова вартість, тис. грн.	26795	23991	21205	-5590	-2786
Чистий прибуток, тис грн.	4870	5649	122	-4748	-5527
Рентабельність, %	0,182	0,235	0,006	-0,176	-0,230

Як видно з табл. 2.24 у 2015 та 2016 роках рентабельність була досить високою (близько 20%), проте у 2017 році цей показник упав до 0,6%.

Одним з найважливіших узагальнюючих показників, що характеризує економічну ефективність роботи підприємства, є рентабельність. Насамперед це пов'язано з тим, що підприємство тримало дуже малі прибутки у 2017 році (у 46 разів менше, ніж у 2016 році). Для підвищення рівня рентабельності необхідно передбачити конкретні заходи щодо скорочення витрат, впровадження ресурсоощадної техніки й технології виконання робіт, поліпшення організації виробництва й праці, більш продуктивного використання транспорту й механізмів, підвищення змінності роботи найбільш продуктивної техніки, економного витрачання матеріалів [54].

Отже, проведені розрахунки свідчать про погіршення ефективності використання основних засобів. Якщо у 2016 році всі показники мали позитивну тенденцію, то у 2017 році ситуація погіршилась, проте за деякими показниками все ж краще рівня 2015 року. Загалом основні засоби підприємства потребують негайного оновлення, тому в подальшому підприємству необхідно звернути увагу

на стан своїх основних засобів та провести модернізацію. Комплексне застосування системи показників оцінки дозволить врахувати одночасно сукупність чинників, які прямо впливають на ефективність використання засобів, вести цілеспрямовану роботу по повному використанню наявних основних засобів, підвищенню потенціалу їх потужностей і в кінцевому підрахунку по підвищенню фондovіддачі.

Зокрема, одним з шляхів підвищення ефективності використання основних засобів, зокрема її основного показника – фондovіддачі, є збільшення обсягу реалізації продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих фондів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та не використовуваних у процесі діяльності підприємства основних засобів.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТОВ «БУК-ЛІЗИНГОВИЙ ДІМ»

3.1. Обґрунтування потреби підприємства ТОВ «Бук-Лізинговий дім» в основних засобах у плановому періоді

Необхідною складовою управління основними засобами є визначення їх потреби у плановому періоді. Для цього необхідно визначити планові обсяги діяльності підприємства на розмір чистого прибутку для подальшої оцінки ефективності розроблених планових значень.

Планування звіту про фінансові результати варто розпочати з визначення планової чистої виручки, яка має зрости на 20% порівняно зі звітним періодом, відповідно:

$$\text{ЧВР}_{\text{пл}} = \text{ЧВР}_{\text{зв}} * 1,2 = 90463 * 1,2 = 108556 \text{ тис. грн.}$$

Собівартість реалізованої продукції розраховується через рівень собівартості до чистої виручки:

$$P_{\text{соб}} = \frac{C_{\text{бзв}}}{\text{ЧВР}_{\text{зв}}} = 0,918$$

$$C_{\text{б}} = C_{\text{бзв}} * P_{\text{соб}} = 83030 * 0,918 = 99636 \text{ тис. грн.}$$

Відповідно, валовий прибуток становитиме:

$$\text{ВП} = \text{ЧВР} - C_{\text{б}} = 8920 \text{ тис. грн.}$$

Інші операційні доходи оцінюються через середньорічний темп росту:

$$T_p = \sqrt[n-1]{\frac{X_n}{X_1}} \quad (3.1)$$

$$T_p = \sqrt{\frac{20366}{13998}} = 1,206$$

Отже, інші операційні доходи в плановому періоді становитимуть:

$$Д = 20366 * 1,206 = 24566 \text{ тис. грн.}$$

Адміністративні витрати залишаються в розмірі звітного періоду 56656 тис. грн.

Витрати на збут та інші операційні витрати знаходяться через рівень витрат до чистої виручки:

$$B3 = ЧВРпл * P_{B3} = 108556 * 0,019 = 2107 \text{ тис. грн.}$$

$$IOB = ЧВРпл * P_{IOB} = 108556 * 0,285 = 30935 \text{ тис. грн.}$$

Відповідно фінансовий результат від операційної діяльності становитиме - 56213 тис. грн.

Хоча, операційна діяльність підприємства збиткова, проте планується зростання інших фінансових доходів на 20% (до рівня попереднього року), які становитимуть 58774 тис. грн. При цьому інші доходи, фінансові витрати та інші фінансові витрати були відсутні у 2017 році, тому в плановому періоді їх також не передбачається.

Тоді, фінансовий результат до оподаткування становитиме 2561 тис. грн., а чистий прибуток – 2100 тис. грн. (ставка податку на прибуток 18%)

Отже, плановий звіт про фінансові результати матиме такий вигляд:

Таблиця 3.1

Плановий Звіт про фінансові результати

Показники	План, тис. грн.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	108556
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	99636
Валовий: прибуток (збиток)	8920
Інші операційні доходи	24566
Адміністративні витрати	56656
Витрати на збут	2107
Інші операційні витрати	30935
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	-56213
Інші фінансові доходи	58774
Інші доходи	0
Фінансові витрати	0
Інші витрати	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	2561
Витрати (дохід) з податку на прибуток	461
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	2100

Отже, можна знайти потребу в основних засобах на плановий період, що розраховується за формулою:

$$П_{03} = ОР * Фм \quad (3.2)$$

де, $П_{03}$ – потреба в основних засобах у плановому періоді;

$ОР$ – плановий обсяг реалізації;

$Фм$ – фондомісткість

$$П_{03} = 108566 * 0,234 = 25448 \text{ тис. грн.}$$

Враховуючи наявний рівень зносу і його тенденцію до щорічного зростання на 4%, то можна знайти планові суму зносу і первісну вартість обладнання.

Знос обладнання становитиме 74,5%, оскільки в звітному році становив 70,5%.

$$ЗВ = ПВ - ПВ * 3 \quad (3.3)$$

$$25448 = ПВ - ПВ * 0,745$$

$$ПВ = 99796 \text{ тис. грн.}$$

$$З = 74348 \text{ тис. грн.}$$

Отже, якщо орієнтуватися виключно на досвід минулих періодів і не вносити ніяких змін, то первісна вартість в плановому періоді становитиме 99796 тис. грн., при цьому розмір зносу буде 74348 тис. грн.

Таблиця 3.2

Планова структура основних засобів виробничого і невиробничого призначення

Найменування основних засобів	2017 рік	2018 рік
	Структура, %	Тис. грн.
1. Виробничого призначення:	100	25448
будівлі та споруди	97,166	24727
машини та обладнання	1,547	394
транспортні засоби	1,033	263
земельні ділянки	0,160	41
інші	0,094	24
2. Невиробничого призначення:	0	0
Усього	100	25448

Відповідно, якщо припустити, що структура основних засобів залишиться незмінною, то можна знайти суму планових основних засобів виробничого і невиробничого призначення за залишковою вартістю (табл. 3.2).

**Планова структура за видами основних засобів
(за первісною вартістю)**

Показники	2017 рік	2018 рік
	Структура, %	Тис. грн.
Земельні ділянки	0,047	47
Інвестиційна нерухомість	0,115	115
Будинки, споруди та передавальні пристрої	79,579	79417
Машини та обладнання	9,846	9826
Транспортні засоби	6,983	6969
Інструменти, прилади, інвентар	0,650	649
Багаторічні насадження	0,042	42
Інші основні засоби	0,236	236
Бібліотечні фонди	0,075	75
Малоцінні необоротні матеріальні активи	2,426	2421
Разом	100	99796

За таким же принципом можна знайти планову структуру основних засобів за первісною вартістю (табл. 3.3).

Проте, необхідно врахувати минулі тенденції змін в структурі основних засобів. Так, земельні ділянки, інвестиційна нерухомість, будинки, споруди, передавальні пристрої та багаторічні насадження є незмінними за первісною вартістю, насамперед це пов'язано зі специфікою діяльності підприємства, зростає лише ступінь зносу, тому в плановому році залишити дані показники незмінними і компенсувати необхідність зростання основних засобів за допомогою інших видів основних засобів, зростання яких безпосередньо необхідно підприємству. Проте, враховуючи, що за розрахунками в плановому періоді у підприємства зростає первісна вартість основних засобів більше ніж на 20000 тис. грн., тому необхідно провести модернізацію всіх основних засобів, аби зменшити ступінь зносу та досягти цільового значення розміру основних засобів.

Також, для досягнення відповідного ступеня зносу необхідно провести ефективну ремонтну політику.

Ефективність ремонтної політики підприємства – це збереження споживчої вартості основних засобів та подовження можливого терміну їх корисної

експлуатації. Щоб вибрати більш правильну ремонтну політику на підприємстві, необхідно знати підходи до проведення ремонтів основних засобів, види ремонтів.

Для проведення ремонтів основних засобів підприємство може використовувати різні підходи:

а) запобіжна ремонтна політика, що передбачає проведення планово-попереджувальних ремонтів;

б) аварійна ремонтна політика, при якій ремонтні роботи проводяться лише під час виходу основних засобів з експлуатації (аварійний ремонт);

в) комбінований ремонт.

Судячи з коефіцієнтів зносу, можна припустити, що підприємство застосовує аварійну ремонтну політику, проте, більшість підприємств вибирають запобіжну ремонтну політику, тому що вона забезпечує ритмічність роботи підприємства та стабільність його виробничих можливостей завдяки планомірному утримувannya основних засобів у задовільному стані. Для запобіжної ремонтної політики характерні більш низькі витрати на профілактичні ремонтні заходи порівняно з аварійними роботами.

Також, залежно від мети та завдань виділяють поточний та капітальний ремонти основних засобів.

Метою поточного ремонту основних засобів є збереження засобів праці у стані, придатному для подальшого продуктивного використання шляхом проведення регулярних ремонтно-профілактичних операцій, спрямованих на усунення дрібних неполадок та попередження прогресуючого фізичного спрацювання. Витрати на проведення поточного ремонту є постійними, здійснюються відносно рівномірно протягом усього періоду експлуатації, відносяться на витрати обігу підприємства після їх здійснення.

Капітальний ремонт основних засобів проводиться з метою відшкодування фізичного спрацювання конструктивних елементів засобів праці та максимального відновлення їх первісних техніко-експлуатаційних параметрів. Капітальний ремонт проводиться з певною періодичністю (один раз на рік або – на два роки) і потребує значних одночасних витрат [24, с. 398].

Таблиця 3.4

План оновлення основних засобів, тис.грн.

Показники	2017 рік	Вибуло	Найш ло	2018 рік		
	Перв. варт.			Перв. варт.	Знос	Залишко ва вартість
Земельні ділянки	34			34	0	34
Інвестиційна нерухомість	83			83	8	75
Будинки, споруди та передавальні пристрої	57278			57278	36748	20530
Машини та обладнання	7087	-2076	3204	8215	6983	1232
Транспортні засоби	5026	-1507	1511	5030	3521	1509
Інструменти, прилади, інвентар	468	-159	371	680	442	238
Багаторічні насадження	30			30	21	9
Інші основні засоби	170			170	162	9
Бібліотечні фонди	54	-54	66	66	0	60
Малоцінні необоротні матеріальні активи	1746	-1746	1752	1752	0	1752
Разом	71976	-5542	6904	73338	47884	25448

В табл. 3.4 наведено розробку плану оновлення основних засобів, який і відповідатиме досягненню поставленого цільового значення.

Отже, відповідно до розробленого плану оновлення необхідно ввести в дію нових основних засобів у розмірі 6904 тис. грн. і в результаті планові значення, які задовольнятимуть потребу, матимуть такий вигляд:

первісна вартість основних засобів – 73338 тис. грн.,

знос – 47884 тис. грн.,

залишкова вартість основних засобів – 25448 тис. грн.

Таблиця 3.5

**Структура активної і пасивної частини основних засобів
в плановому періоді**

Показники, %	2017 рік	2018 рік	Абсолютний приріст, %
Активна частина	2,674	18,862	16,188
Пасивна частина	97,326	81,138	-16,188
Разом	100	100	0

У табл. 3.5, відповідно до плану оновлення, структура поділу основних засобів на активну та пасивну частини також зазнає змін. Зокрема, активна частина основних засобів зростає на 16%.

Структура основних засобів в плановому періоді

Показники, %	2017 рік	2018 рік	Абсолютний приріст
Земельні ділянки	0,160	0,134	-0,027
Інвестиційна нерухомість	0,354	0,295	-0,059
Будинки, споруди та передавальні пристрої	96,817	80,674	-16,142
Машини та обладнання	1,523	4,841	3,318
Транспортні засоби	1,052	5,930	4,878
Інструменти, прилади, інвентар	0,024	0,935	0,912
Багаторічні насадження	0,042	0,035	-0,007
Інші основні засоби	0,009	0,035	0,026
Бібліотечні фонди	0,000	0,236	0,236
Малоцінні необоротні матеріальні активи	0,019	6,885	6,866
Разом	100	100	0

Згідно табл. 3.6, змін також зазнає структура основних засобів. Так, частка будинків, споруд, передавальних пристроїв зменшиться на 16%, проте зросте частка транспортних засобів на 5%, малоцінних необоротних матеріальних активів на 7% та машин та обладнання на 3%. Тепер необхідно здійснити оцінку ефективності сформованої планової структури основних засобів.

3.2. Оцінка ефективності сформованих планових основних засобів ТОВ «Бук-Лізинговий дім»

Мета аналізу ефективності використання основних засобів полягає у визначенні забезпеченості основними засобами за умови найбільш інтенсивного їх використання та пошуку резервів підвищення фондівіддачі.

Поліпшення використання основних засобів підприємства є важливим резервом підвищення ефективності виробництва. Це обумовлено тим, що значна частка витрат виробництва, які утворюють собівартість продукції, пов'язана із використанням основних засобів на підприємстві. Таким чином, підвищення ефективності використання основних засобів підприємства знаходять свій вираз у збільшенні обсягу виробництва продукції, підвищення продуктивності праці та фондівіддачі.

Планування є важливим елементом управління основними засобами, проте необхідно також оцінити сформовану планову структуру за основними показниками ефективності.

Для початку варто порівняти динаміку коефіцієнтів зносу та придатності зі звітним періодом (табл. 3.7, 3.8)

Таблиця 3.7

Динаміка коефіцієнта зносу за видами основних засобів

Показники, %	2017 рік	2018 рік	Абсолютне відхилення
Земельні ділянки	0,000	0,000	0,000
Інвестиційна нерухомість	0,096	0,096	0,000
Будинки, споруди та передавальні пристрої	0,642	0,642	0,000
Машини та обладнання	0,954	0,850	-0,104
Транспортні засоби	0,956	0,700	-0,256
Інструменти, прилади, інвентар	0,989	0,650	-0,339
Багаторічні насадження	0,700	0,700	0,000
Інші основні засоби	0,988	0,953	-0,035
Бібліотечні фонди	1,000	0,000	-1,000
Малоцінні необоротні матеріальні активи	0,998	0,000	-0,998
Разом	0,705	0,653	-0,052

Відповідно до табл. 3.7. впровадження активних заходів щодо модернізації основних засобів дозволить знизити коефіцієнти зносу за окремими складовими

основних засобів, а саме, машини та обладнання, транспортні засоби, інші основні засоби, а також відбудеться повне оновлення бібліотечних фондів та малоцінних необоротних матеріальних активів.

Таблиця 3.8

Динаміка коефіцієнта придатності за видами основних засобів

Показники, %	2017 рік	2018 рік	Абсолютне відхилення
Земельні ділянки	1,000	1,000	0,000
Інвестиційна нерухомість	0,904	0,904	0,000
Будинки, споруди та передавальні пристрої	0,358	0,358	0,000
Машини та обладнання	0,046	0,150	0,104
Транспортні засоби	0,044	0,300	0,256
Інструменти, прилади, інвентар	0,011	0,350	0,339
Багаторічні насадження	0,300	0,300	0,000
Інші основні засоби	0,012	0,047	0,035
Бібліотечні фонди	0,000	1,000	1,000
Малоцінні необоротні матеріальні активи	0,002	1,000	0,998
Разом	0,295	0,347	0,052

Відповідно табл. 3.8, коефіцієнти придатності відображають протилежну до коефіцієнтів зносу тенденцію та також свідчать про підвищення ефективності використання основних засобів.

Таблиця 3.9

Коефіцієнти оновлення та вибуття основних засобів в плановому періоді

Показники, %	Коефіцієнт оновлення	Коефіцієнт вибуття
Земельні ділянки	0,000	0,000
Інвестиційна нерухомість	0,000	0,000
Будинки, споруди та передавальні пристрої	0,000	0,000
Машини та обладнання	0,390	0,293
Транспортні засоби	0,300	0,300
Інструменти, прилади, інвентар	0,546	0,340
Багаторічні насадження	0,000	0,000

Продовження таблиці 3.9

Показники,%	Коефіцієнт оновлення	Коефіцієнт вибуття
Інші основні засоби	0,000	0,000
Бібліотечні фонди	1,000	1,000
Малоцінні необоротні матеріальні активи	1,000	1,000
Разом	0,094	0,077

В табл. 3.9 необхідність здійснення оновлення відображають коефіцієнти оновлення та вибуття. Планова структура основних засобів насамперед направлена на зменшення коефіцієнта зносу. Це відбудеться за рахунок проведення ремонтів, а також оновлення основних засобів, так бібліотечні фонди та малоцінні необоротні активи потребують повного оновлення, проте частина основних засобів, як вже було сказано, залишається незмінною.

Загалом, має відбутись оновлення основних засобів на 9,4%, при цьому 7,7% основних засобів буде вибувати.

Таблиця 3.10

Коефіцієнти фондівдачі та фондомісткості основних засобів в плановому періоді

Показники,%	Фондовіддача	Фондомісткість
Земельні ділянки	2660,7	0,0004
Інвестиційна нерухомість	1206,2	0,0008
Будинки, споруди та передавальні пристрої	4,4	0,2269
Машини та обладнання	73,4	0,0136
Транспортні засоби	59,9	0,0167
Інструменти, прилади, інвентар	380,1	0,0026
Багаторічні насадження	10051,4	0,0001
Інші основні засоби	10051,4	0,0001
Бібліотечні фонди	1507,7	0,0007
Малоцінні необоротні матеріальні активи	51,6	0,0194
Разом	3,6	0,2813

Згідно табл. 3.10 узагальнюючі показники ефективності, які як фондівдача та фондоозброєність в плановому періоді загалом не змінюються, проте можна побачити їх ефективність по кожному виду основних засобів в плановому періоді.

Так, багаторічні насадження на інші основні засоби мають найбільшу фондovіддачу, проте це спричинено малими обсягами даних основних засобів. При цьому найбільше підприємство забезпечене будинками, спорудами та передавальними пристроями, що відображає високе значення показника фондомісткості.

Таблиця 3.11

Динаміка фондоозброєності основних засобів

Показники, %	2017 рік	2018 рік	Абсолютне відхилення
Основні засоби, залишкова вартість, тис. грн.	21205	25448	4243
Чисельність персоналу, осіб	231	231	0
Фондоозброєність	91,797	110,165	18,368

Згідно показників табл. 3.11 фондоозброєність за досліджуваний період зростає (на 18%) за умови незмінності чисельності працівників, що є позитивною тенденцією, оскільки підвищується продуктивність праці.

Таблиця 3.12

Фондоозброєність основних засобів в плановому періоді

Показники, %	Фондоозброєність
Земельні ділянки	0,147
Інвестиційна нерухомість	0,325
Будинки, споруди та передавальні пристрої	88,874
Машини та обладнання	5,333
Транспортні засоби	6,532
Інструменти, прилади, інвентар	1,030
Багаторічні насадження	0,039
Інші основні засоби	0,039
Бібліотечні фонди	0,260
Малоцінні необоротні матеріальні активи	7,584
Разом	110,165

У табл. 3.12 можна побачити, яка величина кожного виду основних засобів припадає на працівника. Зокрема, найбільшу фондоозброєність мають будинки,

споруди та передавальні пристрої, значно менший, проте вагомий розмір фондоозброєності мають малоцінні необоротні матеріальні активи, транспортні засоби, машини та обладнання.

Основним показником, що визначає ефективність основних засобів є рентабельність, яка визначає ступінь використання основних засобів.

Таблиця 3.13

Динаміка рентабельності основних засобів в плановому періоді

Показники	2017 рік	2018 рік	Абсолютне відхилення
Основні засоби, залишкова вартість, тис. грн.	21205	25448	4243
Чистий прибуток, тис. грн.	122	2100	1978
Рентабельність	0,006	0,083	0,077

Згідно показників табл. 3.13 в плановому періоді передбачається зростання отриманих прибутків, що, звісно, підвищить рентабельність основних засобів. Проте розмір прибутку все ще значно нижче рівня 2015-2016 років.

Найбільш рентабельними в структурі основних засобів, звісно, є багаторічні насадження та інші основні засоби, оскільки їх розмір є незначним.

Таблиця 3.14

Рентабельність основних засобів в плановому періоді

Показники, %	Рентабельність
Земельні ділянки	61,765
Інвестиційна нерухомість	28,000
Будинки, споруди та передавальні пристрої	0,102
Машини та обладнання	1,705
Транспортні засоби	1,392
Інструменти, прилади, інвентар	8,824
Багаторічні насадження	233,333
Інші основні засоби	233,333
Бібліотечні фонди	35,000
Малоцінні необоротні матеріальні активи	1,199
Разом	0,083

У табл. 3.14 ми бачимо високі значення показника мають земельні ділянки, бібліотечні фонди та інвестиційна нерухомість.

Наведені групи показників ефективності використання основних засобів дають змогу оцінити наявний технічний стан основних засобів та визначити інтенсивність їх оновлення, а також оцінити використання всієї їх сукупності, яка характеризує кінцевий результат їх використання. Серед напрямів подальших досліджень можна виділити вдосконалення аналітичного забезпечення управління основними засобами підприємства в аспекті пошуку резервів підвищення ефективності їх використання.

3.3. Напрями підвищення ефективності використання основних засобів

Ефективність діяльності будь-якого підприємства залежить від певних чинників. Останніми роками збільшилось значення речових факторів виробництва – основних засобів. Збільшення обсягу виробництва відбувається завдяки ефективному використанню основних засобів. Отже, проблема ефективності стає на перший план у процесі вивчення і дослідження роботи підприємств. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Успішність управління основними засобами підприємства можна розглядати з позиції ефективності їхнього використання в господарському обороті. Через те, що основні засоби експлуатуються тривалий час, вони поступово втрачають свою вартість за рахунок фізичного зносу, а перенесення вартості основних засобів на продукцію, що виготовляється, виконувані роботи, надавані послуги відбувається за рахунок нарахування амортизації. Тут слід звернути увагу на цільове використання амортизаційних потоків, які формуються в результаті виробничої діяльності.

Ефективність основних засобів – результат у вигляді отриманого ефекту, що співвідноситься з витраченими ресурсами. Підвищення ефективності полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил порівняно з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту. Таким чином, ефективність використання основних засобів

відіграє важливе значення для розвитку діяльності підприємства, оскільки збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва та збільшуються темпи зростання продуктивності праці, поліпшення якості промислової продукції та інших показників. Для вирішення завдання підвищення використання основних засобів та отримання бажаних результатів у діяльності підприємства повинні бути розроблені конкретні шляхи, спрямовані на поліпшення використання основних засобів, практичне застосування яких дасть змогу використовувати наявні на підприємствах резерви підвищення їх ефективності, а також визначити основні чинники, що сприятимуть цьому.

Пріоритетне значення серед таких заходів повинно бути відведено

- своєчасній заміні і мобілізації морально застарілого устаткування, організації прискореного введення в експлуатацію придбаної нової техніки;
- удосконаленню організації матеріально-технічного забезпечення підприємств та технічного обслуговування сучасних систем машин; запровадження прогресивних форм організації виробництва і праці;
- застосування сучасних ефективних систем матеріального стимулювання робітників та інженерно-технічних працівників;
- залучення інвестиційних ресурсів вітчизняних і зарубіжних інвесторів для модернізації матеріально-технічної бази підприємств;
- широке застосування лізингових операцій.

Практична реалізація окреслених заходів на підприємствах позначиться на їх економічній діяльності і сприятиме підвищенню інтенсивності виробництва. Інтенсифікація використання основних засобів підприємств дає змогу значно знизити витрати, пов'язані з моральним зносом машин і устаткування, сприяє прискоренню їх оновлення, що в кінцевому результаті позитивно позначається на фондоозброєності праці працюючих та зростанні її продуктивності.

А в кінцевому підсумку зростає і фондівіддача на підприємствах.

Отже, заходи щодо підвищення ефективності використання основних засобів підприємства можна згрупувати за двома напрямками: інтенсивні та екстенсивні.

Інтенсивні напрямки підвищення ефективності використання основних засобів:

- удосконалення структури основних засобів підприємства;
- технічне переозброєння підприємства;
- механізація та автоматизація виробництва;
- оптимізація структури виробничого обладнання (ліквідація проблемних місць);
- удосконалення технологічних процесів;
- ліквідації проблемних місць у виробничому процесі;
- скорочення тривалості виробничого циклу;
- комплексне використання та покращання якості сировини;
- застосування прогресивних форм організації виробництва і праці;
- забезпечення максимального завантаження виробничої потужності підприємства;
- підвищення професійно-кваліфікаційного рівня обслуговуючого об'єкти основних засобів персоналу та ін.

До екстенсивних напрямів підвищення ефективності використання основних засобів належать:

- скорочення простоїв устаткування внаслідок підвищення якості ремонтного обслуговування, своєчасного забезпечення основного виробництва висококваліфікованим персоналом, сировиною, матеріалами, паливом, напівфабрикатами;
- підвищення коефіцієнта змінності роботи устаткування;
- зменшення кількості непрацюючого устаткування та ін. [20, с. 123].

Виділені групи складають головні напрямки більш ефективного використання основних засобів і виробничих потужностей підприємства, кожний з яких охоплює певну кількість конкретизованих заходів, або шляхів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Шляхи покращення використання основних засобів підприємства

При цьому треба відзначити дві важливі обставини. По-перше, якщо екстенсивне завантаження машин і устаткування можна підвищувати до певного рівня, обмеженого календарним фондом часу, то можливості підвищення інтенсивного навантаження устаткування, його продуктивності практично не є такими вичерпними. По-друге, здійснення заходів екстенсивного напрямку, як правило, не потребує капітальних витрат, а підвищення рівня інтенсивного використання виробничого апарату зв'язане зі значними інвестиціями; проте останні порівняно швидко скуплюються за рахунок одержуваного внаслідок цього додаткового економічного ефекту. Великим резервом збільшення продуктивної роботи виробничого устаткування є максимально можливе скорочення його простоїв. Вирішальне значення для підвищення рівня інтенсивного використання основних засобів має своєчасне здійснення заходів щодо заміни та модернізації фізично спрацьованого і технічно застарілого устаткування. Для підтримання порівняно високого технічного рівня виробництва на підприємствах треба щорічно замінювати 4–6% і модернізувати 6–8% діючого парку машин, устаткування та інших видів знарядь праці.

Також, поряд з технічними і організаційними факторами важливу роль в підвищенні ефективності використання основних засобів повинні відігравати фактори матеріального стимулювання працівників підприємств. Мова йде про те, що менеджмент підприємств має розробляти і постійно удосконалювати механізми матеріального стимулювання робітників, інженерів та інших працівників, діяльність яких сприяє виявленню та організації використання резервів підвищення ефективності основних засобів [2, с. 290].

Щоб використання основних засобів було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно не тільки стежити за його технічним станом, а й залучати фахівців при проведенні складних ремонтів; визначати ринки виробництва; залучати спеціалістів маркетингового відділу; підвищувати рівень спеціалізації виробництва; застосовувати передові технології; усувати простої; модернізувати устаткування; поліпшувати склад, структуру й стан основних засобів підприємства; удосконалювати планування, управління й організацію праці та виробництва; знижувати фондомісткість; підвищувати фондівдачу та продуктивність праці на підприємстві; підвищувати якості ремонтів; підписувати договори поставок продукції, вивчати кон'юнктуру ринку збуту, стежити за змінами на валютному ринку, а також у разі потреби застосовувати орендоване устаткування з метою підвищення ефективності виробництва [47, с. 407].

Заходами щодо поліпшення використання основних засобів можуть бути:

- оновлення основних засобів;
- ліквідація простоїв обладнання;
- реалізація зайвого невикористаного обладнання.

1. Оновлення основних засобів. Здійснення реконструкції (модернізації) об'єкта основних засобів може привести: по-перше, до збільшення первісної вартості об'єкта і, по-друге, до збільшення терміну його корисного використання. Це в свою чергу тягне за собою необхідність перерахунку річної суми амортизації по даному об'єкту основних засобів.

Якщо строк корисного використання об'єкта не переглядається, то після завершення реконструкції має місце тільки збільшення первісної вартості

реконструйованого об'єкта. У цьому випадку після завершення реконструкції організації необхідно перерахувати річну суму амортизації виходячи з нової вартості об'єкта і колишньої норми амортизації.

2. Ліквідація простоїв устаткування. Успішне функціонування основних засобів залежить від того, наскільки повно реалізуються екстенсивні та інтенсивні фактори поліпшення їх використання. Екстенсивне поліпшення використання основних засобів припускає, що, з одного боку, буде збільшено час роботи діючого устаткування в календарний період, а з іншого – підвищення питомої ваги діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві.

Найважливішими напрямками збільшення часу роботи обладнання є: скорочення і ліквідація простоїв обладнання шляхом підвищення якості ремонтного обслуговування обладнання, своєчасного забезпечення основного виробництва робочою силою, сировиною, паливом, напівфабрикатами; скорочення цілоденних простоїв обладнання, підвищення коефіцієнта змінності його роботи.

3. Реалізація зайвого невикористаного обладнання. Важливий шлях підвищення ефективності використання основних засобів – зменшення кількості зайвого устаткування та швидке залучення невстановленого устаткування. Омертвляння великої кількості засобів праці знижує можливості приросту діяльності, веде до прямих втрат уречевленої праці внаслідок їх фізичного та морального зносу, бо після тривалого зберігання обладнання часто приходиться в непридатність.

Отже, ефективність використання основних засобів відіграє важливу роль для діяльності підприємства оскільки:

- збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва;
- складаються широкі можливості для прискорення переорієнтації підприємств на випуск нової продукції, яка користується підвищеним попитом у споживачів;

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Основні засоби – це матеріальні активи, придатні для використання в процесі діяльності суб'єкта підприємництва або установи (організації), які втрачають свою вартість частково, шляхом перенесення її на знов створений продукт, очікуваний термін використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу).

2. Організація діяльності будь-якого підприємства передбачає наявність основних засобів, які є головним елементом матеріально-технічної бази. Вони виступають важливим об'єктом функціонування підприємства, що характеризує його інвестиційну привабливість, економічний потенціал та майновий стан. Саме тому важливе значення має бухгалтерський облік основних засобів, визначальну роль в якому відіграє їх оцінка.

Оцінка основних засобів – це грошове вираження вартості основних засобів, за якою вони відображаються в бухгалтерському обліку в конкретний момент часу. Для цілей бухгалтерського обліку, оцінка основних засобів здійснюється на дату придбання, на дату балансу та на дату вибуття. Під час первісного придбання основні засоби можуть оцінюватись за собівартістю, справедливою та залишковою вартістю, залежно від способу надходження об'єкта.

3. Внаслідок тривалого функціонування основні засоби підприємства зношуються. Знос являє собою втрату основними засобами фізичних якостей або техніко-економічних властивостей і, внаслідок цього, вартості. Величина зносу залежить від виду основних засобів, їх функціональної ролі у виробничому процесі, строку й умов використання. Розрізняють два види зносу – фізичний і моральний.

4. Характерною особливістю застосовуваних основних засобів у процесі виробництва є їх відновлення. Для відновлення засобів праці у натуральному виразі необхідне їх відшкодування у вартісній формі, яке здійснюється шляхом амортизації. Амортизація основних засобів – це перенесення частини вартості

основних засобів на знову створений продукт для подальшого відтворення основних засобів до часу їх повного зносу. Амортизаційні відрахування здійснюються за певними нормами. Норма амортизації – це встановлений річний відсоток відшкодування вартості зношеної частини основних засобів.

У практиці господарювання можуть застосовуватися наступні методи амортизації :

- метод прямолінійного нарахування амортизації;
- метод зменшення залишкової вартості;
- метод прискореного зменшення залишкової вартості;
- кумулятивний метод;
- виробничий метод

5. Підходи до визначення ефективності використання основних засобів досить різноманітні, але в переважній більшості ґрунтуються на одних оціночних показниках, які слід розглядати як три підсистеми:

- 1) показники, які характеризують технічний стан (відтворення) основних засобів;
- 2) узагальнюючі показники використання основних засобів;
- 3) часткові показники використання основних засобів.

Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства. Підвищення ефективності використання основних засобів є одним із головних чинників майбутнього ефективного функціонування підприємства в цілому.

6. ТОВ «БУК-Лізинговий дім» було створене у 2003 р. Основним видом послуг, які надає підприємство, є фінансовий лізинг.

7. Загальний розмір активів за останні 3 роки постійно знижується. Проте в структурі активів тенденцію до зниження мають необоротні активи, які становлять більше 50% загальної суми активів. Підприємство працює за рахунок власних оборотних коштів. За звітний період кредитних коштів не залучало, бюджетного фінансування не отримувало. Політика керівництва щодо залучення

грошових коштів протягом останніх років не змінювалось. За досліджуваний період підприємство веде прибуткову діяльність, проте у 2017 році прибуток мінімальний та значно нижчий, ніж у попередні періоди

8. за досліджуваний період фінансовий стан підприємства є неоднозначним. У 2017 році відбулося зростання, проте у 2017 році – спад. Це відображено насамперед в динаміці чистої виручки та чистого прибутку. При цьому активи підприємства знижуються впродовж усього досліджуваного періоду. В структурі активів переважають необоротні активи, а саме довгострокова дебіторська заборгованість, це насамперед пов'язано з видом діяльності підприємства. Фінансує свою діяльність підприємство в основному за рахунок власних коштів, що підтверджують високі значення показників фінансової стійкості.

9. Згідно даних звіту про фінансовий стан станом на 31.12.2017 року залишкова вартість основних засобів становить 21 205 тис. грн., що на 11,6% менше ніж у 2016 р. та на 20,9% менше ніж у 2015 р. Присутня тенденція до зниження, при цьому первісна вартість майже не змінна (коливається в межах 0,2%), проте постійно зростає сума зносу (на 12% за 3 роки).

10. Підприємство має лише основні засоби виробничого призначення, при цьому в складі основних засобів по кожній складовій присутня тенденція до зниження. В їх структурі основні частку становлять будівлі та споруди, при цьому їх частка постійно зростає, хоча і не значно (від 95,8% у 2015р. до 97,2% у 2017 р.). зростання питомої ваги характерне також для земельних ділянок, проте їх частка є дуже малою. Інші ж складові зменшуються, проте, зважаючи на дуже малу їх питому вагу, це не впливає на загальну структуру основних засобів.

Аналіз структури основних засобів за поділом на активну і пасивну частини показує значне переважання пасивної частини, до того ж її частка за досліджуваний період зростає і досягає 97% у 2017 році. Це підтверджує вид діяльності досліджуваного підприємства, оскільки показує, що підприємство не займається виробничою діяльністю.

11. Важливими в оцінці ефективності основних засобів є показники стану. Так, за 2015-2017 роки коефіцієнт зносу постійно зростає, що є негативним

явищем, і в 2017 році досягає 70,5%. І відповідно до цього зменшується коефіцієнт придатності. При цьому за видами основних засобів спостерігається така ж тенденція. Проте ступінь зносу деяких основних засобів є дуже високим, перевищує 90%, а саме машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар, інші основні засоби та малоцінні необоротні матеріальні активи мають коефіцієнт зносу вище 95%. Хоча вони і зношуються дуже низькими темпами (менше 1%), проте найближчим часом їх варто оновити. Серед усіх складових лише інвестиційна нерухомість має високий коефіцієнт придатності (земля не зношується). Не зважаючи на високий ступінь зносу оновлення основних засобів на підприємства не відбувається. Про це свідчать дуже низькі коефіцієнти вибуття і оновлення основних засобів.

Фондовіддача є невеликою, у 2016 році зростає, що є позитивною тенденцією, а в 2017 році дещо знижується, проте є вищою, ніж в 2015 році. Фондовіддача відображає ефективність вкладення коштів в основні засоби, її зростання дає змогу знижувати обсяг нагромадження й відповідно збільшувати частку фонду споживання. Фондомісткість має обернену до фондовіддачі тенденцію – зниження у 2016 і зростання у 2017 році. Для успішного розвитку необхідно, щоб темпи зростання чистого доходу від реалізації перевищували темпи зростання вартості основних засобів.

Одним з найважливіших узагальнюючих показників, що характеризує економічну ефективність роботи підприємства, є рентабельність. У 2015 та 2016 роках рентабельність була досить високою (близько 20%), проте у 2017 році цей показник упав до 0,6%. Насамперед це пов'язано з тим, що підприємство тримало дуже малі прибутки у 2017 році (у 46 разів менше, ніж у 2016 році). Для підвищення рівня рентабельності необхідно передбачити конкретні заходи щодо скорочення витрат, впровадження ресурсоощадної техніки й технології виконання робіт, поліпшення організації виробництва й праці, більш продуктивного використання транспорту й механізмів, підвищення змінності роботи найбільш продуктивної техніки, економного витрачання матеріалів

12. Відповідно до розробленого плану оновлення необхідно ввести в дію нових основних засобів у розмірі 6904 тис. грн. і в результаті планові значення, які задовольнятимуть потребу, матимуть такий вигляд:

первісна вартість основних засобів – 73338 тис. грн.,

знос – 47884 тис. грн.,

залишкова вартість основних засобів – 25448 тис. грн.

Планова структура основних засобів насамперед направлення на зменшення коефіцієнта зносу. Це відбудеться за рахунок проведення ремонтів, а також оновлення основних засобів, так бібліотечні фонди та малоцінні необоротні активи потребують повного оновлення, проте частина основних засобів, як вже було сказано, залишається незмінною.

13. Узагальнюючі показники ефективності, які як фондівдача та фондоозброєність в плановому періоді загалом не змінюються, проте можна побачити їх ефективність по кожному виду основних засобів в плановому періоді. Так, багаторічні насадження на інші основні засоби мають найбільшу фондівдачу, проте це спричинено малими обсягами даних основних засобів. При цьому найбільше підприємство забезпечене будинками, спорудами та передавальними пристроями, що відображає високе значення показника фондомісткості.

14. Загалом основні засоби підприємства потребують негайного оновлення, тому в подальшому підприємству необхідно звернути увагу на стан своїх основних засобів та провести модернізацію. Комплексне застосування системи показників оцінки дозволить врахувати одночасно сукупність чинників, які прямо впливають на ефективність використання засобів, вести цілеспрямовану роботу по повному використанню наявних основних засобів, підвищенню потенціалу їх потужностей і в кінцевому підрахунку по підвищенню фондівдачі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар Н.М. Економіка підприємства : Навч. посіб. / Бондар Н.М. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 400 с.
2. Борисюк І. О. Резерви підвищення ефективності використання основних засобів / І. О. Борисюк, І. І. Ткаченко // Науковий вісник НЛТУ. – 2010. – № 18.5. – С. 287-292
3. Бутинець Т. А. Основні засоби: точка зору економіста / Т.А. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2015. – № 5. – С. 22–36.
4. Величко О. В. Основні засоби як складова ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств регіону. / О. В. Величко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. - 2013. - Вип. 181(4). - С. 76-85.
5. Гайдучок Т. С. Ефективне управління основними засобами лісових господарств як рушійна сила інноваційних процесів / Т. С. Гайдучок, В. А. Мостепанюк // Інноваційна економіка. – 2013. – № 4. – С. 149-154.
6. Генезис категорії «основні засоби» як об'єкта бухгалтерського обліку / М. П. Матушкіна // Молодий вчений. - 2014. - № 5(1). - С. 153-156.
7. Городянська Л. В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку та аналізу : монографія / Л. В. Городянська. – К. : КНЕУ, 2014. – 224 с.
8. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз / Б.Є.Грабовецький – навчальний посібник. – К. – Центр учбової літератури. – 2009. – 256 с.
9. Домбровська Н. Р. Економічна сутність основних засобів та їх класифікація / Н. Р. Домбровська // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(1). – С. 340-349.
10. Економіка підприємства : Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – [Вид. 3-тє, без змін]. – К. : КНЕУ, 2006. – 528 с.

11. Економічний аналіз : Навч. посібник / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток та ін. ; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – [Вид. 2-ге, перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
12. Єршова Н. Ю. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами підприємств: стратегічний аспект / Н. Ю. Єршова // Економіка і суспільство : електрон. наук. фахове вид. – 2018. – Вип. 14. – С. 894-904.
13. Жадан Т.А. Економічна сутність основних засобів підприємства: обліковий аспект / Т.А. Жадан, Н.В. Лозова // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання. – 2015. - Випуск 8. – С. 1112-1116;
14. Зінченко О. В. Економічна сутність основних засобів у нормативно-правовому забезпеченні: обліковий аспект / О. В. Зінченко, Н. В. Федірко // International scientific journal. - 2015. - № 8. - С. 155-157.
15. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. С. Іванілов — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 728 с.
16. Ілляшенко С. М. Управління інноваційною діяльністю. Основи інноваційного менеджменту : магістерський курс: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. – Суми: Університетська книга, 2014. – 856 с.
17. Кандиба К. О. Аналіз ефективності використання основних засобів / К. О. Кандиба // Управління розвитком. – 2014. – № 3. – С. 12-14.
18. Кириченко Є. О. Ефективність використання основних засобів (фондів) та визначення резервів їх підвищення / Є. О. Кириченко // Управління розвитком. – 2013. – № 11. – С. 102-104.
19. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: теорія і практика : Підручник / За ред. проф. А.Г. Загороднього. – [Вид. 2-ге, перероб. і доп.]. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 440 с.
20. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: Навч. посіб. - К.: Знання, 2008. - 679 с.

21. Ковальчук Н.О. Аналіз стану основних засобів на підприємствах України / Н.О. Ковальчук, Т.А. Побіжан // Молодий вчений. – 2017. – № 10 (50). – с. 910-914.

22. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : Навч. посібник для вчз. / Костенко Т.Д. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с.

23. Кравченко М. В. Складові управління процесом обліку основних засобів / М. В. Кравченко, Ю. А. Дроздова // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. – Ужгород : Гельветика, 2017. – Вип. 14№Ч.1. – С. 164–167.

24. Марцин В.С. Економіка торгівлі: Підручник. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2008. —603 с.

25. Мацибора В. І. Економіка підприємства : навч. посіб. для вузів / В. І. Мацибора, В. К. Збарський, Т. В. Мацибора. – 2011. – 312 с.

26. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014

27. Мішура В. Б. Еволюція поняття, класифікація та економічна сутність основних засобів / В. Б. Мішура, А. Є. Спіцин // Научный вестник ДГМА – 2017 – №2 (23Е) – с. 148-154

28. Мороз Т. М. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами / Т. М. Мороз // Облік, аналіз і контроль в умовах сучасних концепцій управління економічним потенціалом і ринковою вартістю підприємства : зб. наук. пр. / ЖНАЕУ. – 2017. – Т. IV, ч. II. – С. 28–31.

29. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» від 27.04.2000 р. № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

30. Науково-методичний підхід до визначення справедливої вартості основних засобів / В. О. Ляшенко, О. Л. Пластун // Молодий вчений. - 2016. - № 1(28). – С. 105-109
31. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі» від 12.10.2010 р. № 1202 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10>
32. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств [текст] : підручник / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук - К. : "Центр учбової літератури", 2013. - 504 с.
33. Основні засоби підприємства: економічна сутність / Т. В. Мордвінцева, К. О. Стулей // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 2. - С. 90-94.
34. Особливості вартісної оцінки основних засобів сільськогосподарських підприємств / В.П. Кирилейза, О.Г. Агрес. // Наука й економіка –2010 –№2 (18) – с. 165-168.
35. Оцінка основних засобів в українській та угорській обліковій практиці / В.С. Семйон // Вісник ВХНУ, –2010 –№4– с.96-100.
36. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5H901V.html
37. Поповиченко Г. С. Удосконалення механізму управління формуванням та експлуатацією основних засобів виробництва вітчизняних аграрних підприємств / Г. С. Поповиченко // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2015. - Т. 20, Вип. 5. - С. 132-134.
38. П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>
39. Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України» від 20.12.2005 р. № 480 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06>

40. Радева О. Г. Методологічні засади управління основними засобами з метою забезпечення ефективної роботи машинобудівних підприємств / О. Г. Радева // Агросвіт. - 2015. - № 14. - С. 41-44.

41. Резерви підвищення ефективності використання основних засобів підприємства/М.І. Ларка, Д.О. Горжій // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 22 (995) - С. 38-

42. Сідун В.А. Економіка підприємства : Навчальний посібник / Сідун В.А., Пономарьова Ю.В. – [Вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 356 с.

43. Стельмащук А. М. Амортизаційний фактор у відтворенні основних засобів переробних підприємств АПК / А. М. Стельмащук // Інноваційна економіка. - 2014. - № 6. - С. 66-72.

44. Суліма Н.М., Степасюк Л.М., Величко О.В. Економіка і фінанси підприємства: Підручник / Н.М. Суліма, Л.М. Степасюк, О.В. Величко. – К.: «ЦП «КОМПРИНТ»», 2015. – 466 с.

45. Ткаченко, Н. М. Амортизація, знос основних засобів, нарахування, зміни в незалежній Україні / Н. М. Ткаченко // Вісник економічної науки України. – 2012. - № 2 (22) - С. 161-165.

46. Терлецька І. В. Резерви підвищення ефективності використання основних засобів підприємства / І. В. Терлецька, Ю. О. Чухрій // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 1. - С. 87-90.

47. Хачатрян В.В., Кривонос О.Ю. Підвищення ефективності управління основними фондами на підприємстві роздрібної торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=58003>

48. Череп А.В. Ефективність використання основних фондів підприємства/ Череп А.В. // Держава та регіони. – 2009. - №6. С.212 – 215

49. Шевченко Н.О. Облік амортизації у сільськогосподарських підприємствах та удосконалення механізму її нарахування/ Н.О. Шевченко //Актуальні проблеми

розвитку регіону: наук. зб. Прикарпатського нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2012. – Вип. 8. – Т. 2. – С. 266-270.

50. Шляхи покращення використання основних фондів / К. Г. Драгун // Управління розвитком. - 2013. - № 12. - С. 66-68

51. Щирська О.В. Класифікація основних засобів для цілей нарахування амортизації / О. В. Щирська // Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3(21)

52. Чорна І.О. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо їх поліпшення [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_2/files/Econ_02_2009_Chorna.pdf

53. Яцунська О. С. Класифікація основних засобів в процесі реформування системи вітчизняного обліку / О. С. Яцунська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. 1. - С. 102- 107.

54. Яшан Ю. В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів / Ю. В. Яшан // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2012. - Вип. 22(2). - С. 402-40

ДОДАТКИ

Додаток А

Деякі підходи до визначення поняття «основні засоби»

Автор підходу	Визначення
Бабасєв Ю. А.	Основні засоби – це частина майна, використовувана як засоби праці при виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг або для управління організацією протягом періоду, що перевищує 12 місяців, або звичайний операційний цикл, якщо він перевищує 12 місяців.
Бабяк Н. Д.	Основні засоби – засоби праці, що є матеріально-речовими елементами, грошовим вираженням яких є основні виробничі і невиробничі фонди.
Безруких П. С.	Основні засоби є сукупністю матеріально-речових об'єктів і цінностей, що діють в незмінній натуральній формі протягом тривалого періоду. Це засоби, що створюють матеріально-технічну основу і умови виробничо-господарської діяльності підприємства.
Борисов А. Б.	Основні засоби – засоби праці виробничого та невиробничого призначення. Характерною особливістю основних засобів є участь в процесі виробництва тривалий час, протягом багатьох циклів, при збереженні основних властивостей і первинної форми, при цьому поступове зношування і їх вартість переноситься на продукцію, що виготовляється.
Бойко В. М., Вашків П. Г.	Основні засоби – сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва в незмінній натуральній формі протягом тривалого часу та переносять свою вартість на заново створений продукт частинами в міру їх зношення.
Бутинець Ф. Ф., Василенко Ю. А., Чебанова Н. В., Коваленко А. М., Хом'як Р. Л.	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік).
Дем'яненко М. Я.	Основні засоби – це термін бухгалтерського обліку, синонім економічного поняття «необоротні матеріальні активи» (засоби виробництва, матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі діяльності або для здійснення адміністративних і соціальних функцій, що використовуються протягом тривалого періоду і поступово переносять свою вартість на продукцію у міру зношення); матеріальні цінності (виробниче майно), що споживається у виробничому процесі, тобто фізичний капітал. Засоби - це прийоми, дія, знаряддя, гроші, матеріальні цінності, речі, устаткування, будь-яке добро, яке використовується для досягнення певної мети.

Продовження Додатку А

Грабова Н. Н.	Основні засоби – це матеріальні активи, що функціонують в натуральній формі як у виробничій сфері, так і в невиробничій протягом довгого часу (більш за один рік).
Завадський Й. С.	Основні засоби – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово, в міру зношення, переносять свою вартість на продукцію, що виробляється
Коваленко А.М.	Основні засоби – це матеріальні активи з очікуваним терміном корисного використання більш ніж один рік (або на протязі операційного циклу, якщо він більше ніж рік), які підприємство утримує в цілях: використання під час виробництва або поставки товарів, надання послуг, надання в оренду іншим особам; виконання адміністративних та соціальних функцій
Кужельний Н. В.	Основні засоби – сукупність матеріально-суттєвих цінностей, діючих в натуральній формі і протягом як матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері.
Неміш Ю.В.	Основні засоби – це вартісно виражені ресурси, які утримуються суб'єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення чи соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року, чи визначається межами операційного циклу понад один рік, вартість яких зменшується в процесі використання
Сопко В. В.	Основні засоби – засоби праці, що експлуатуються довше ніж один рік і мають вартість понад встановлений ліміт; виняток становить лабораторне обладнання, повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва; переносять свою вартість на готову продукцію частинами, по мірі зносу.
Сердюк В. Н.	Основні засоби – засоби праці, ціна яких перевищує встановлений підприємством вартісний ценз, і термін експлуатації яких перевищує один рік (чи операційний цикл, якщо він більший за рік) в первісній натуральній формі як засоби праці (машини, обладнання, прилади та інструменти) чи як матеріальні умови праці (будівлі, споруди, інвентар).
Сухарський В. С.	Основні засоби (основні фонди) – це засоби праці виробничого і невиробничого призначення (будівлі, споруди, машини, передавальні пристрої, інвентар і т.п.), що беруть участь у процесі виробництва в продовж багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово (в міру зношення) переносять свою вартість на вироблену продукцію.
Щербина А. В.	Основні засоби – це матеріальні активи, що функціонують в натуральній формі як у виробничій сфері, так і в невиробничій протягом довгого часу (більш за один рік).

Джерело: Основні засоби підприємства: економічна сутність / Т. В. Мордвінцева, К. О. Стулей // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 2. - С. 90-94.

Характеристика методів нарахування суми амортизації основних засобів

Сутність методу	Оцінка методу
1. Прямолінійний метод	
<p>Річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів.</p> <p>Аріч = АмВ , де, АмВ = ПВ - ЛВ</p>	<p>Розмір амортизації залежить тільки від строку використання об'єкта основних засобів.</p> <p>Переваги: цей метод відрізняється легкістю розрахунку. Вартість об'єкта ОЗ списується рівними частинами протягом усього строку його експлуатації.</p> <p>Недоліки: не враховується моральний знос об'єктів основних засобів та фактор підвищення витрат на ремонти у міру його експлуатації (особливо в останні роки використання об'єкта ОЗ)</p>
2. Метод зменшення залишкової вартості	
<p>Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації.</p> <p>Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість</p> <p>Аріч = ЗВ (ПВ) x На, де, На = (АмВ : Т) x 2</p>	<p><i>Переваги:</i> протягом перших років експлуатації об'єкта ОЗ накопичується значна сума коштів, необхідних для його відновлення.</p> <p><i>Недоліки:</i> цей метод передбачає обов'язкову наявність ліквідаційної вартості, необхідної для розрахунку норми амортизації.</p>
3. Метод прискороного зменшення залишкової вартості	
<p>Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта і подвоюється.</p> <p>Аріч = ЗВ (ПВ) x На</p>	<p><i>Переваги:</i> протягом перших років експлуатації об'єкта ОЗ накопичується значна сума коштів, необхідних для його відновлення.</p> <p>Цей метод дає можливість протягом першої половини корисного строку використання основних засобів відшкодувати до 60 — 70 % їх вартості</p>
4. Кумулятивний метод.	
<p>Річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання</p> <p>Аріч = АмВ x кі, де, кі = Кр : Ср</p>	<p>Приклад: Для об'єкта основних засобів з терміном служби 5 років кумулятивне число становитиме: 1 + 2 + 3 + 4 + 5 = 15.</p> <p>Відповідно кумулятивний коефіцієнт кожного року експлуатації об'єкта складе: у перший рік – 5/15; у другий рік – 4/15; у третій рік – 3/15; у четвертий рік – 2/15; у п'ятий рік – 1/15.</p>

	<p>Переваги:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. У перші роки, коли інтенсивність використання об'єкта ОЗ максимальна, амортизується більша частина його вартості. 2. У перші роки накопичуються грошові кошти для заміни об'єкта ОЗ, що амортизується. 3. Забезпечується можливість збільшення частини витрат на ремонт амортизованих об'єктів ОЗ, що припадають на останні роки їх використання, без відповідного збільшення витрат виробництва (собівартості продукції) за рахунок того, що сума амортизації, яка нараховується, у ці роки зменшується. <p>Недоліки: певна трудомісткість</p>
<p>5. Виробничий метод</p> <p>Місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів</p> $Аміс = ОПміс \times На,$ <p>де, $На = АмВ : ОПзаг$</p>	<p>Застосовується для нарахування амортизації об'єктів ОЗ, технічний стан яких залежить від кількості виробленої продукції.</p> <p>Переваги: цей метод дуже а раціональний. Зручно застосовувати при визначенні амортизації автотранспорту залежно від його пробігу, верстатів та будь-якого виробничого обладнання.</p> <p>Недоліки: застосування пов'язане з трудністю визначення виробітку окремих об'єктів ОЗ. Наразі не зовсім зрозуміло, як буде використовуватися цей метод у зв'язку із введенням обов'язкового мінімально допустимого строку амортизації ОЗ</p>
<p>Умовні позначення:</p> <p>ОЗ — основні засоби;</p> <p>Аріч — річна сума амортизації;</p> <p>АмВ — вартість, що амортизується;</p> <p>Аміс — місячна сума амортизації;</p> <p>Т — термін корисного використання об'єкта;</p> <p>ПВ — первісна вартість;</p> <p>ЛВ — ліквідаційна вартість;</p> <p>ЗВ — залишкова вартість;</p> <p>На — норма амортизації;</p>	<p>кі — кумулятивний коефіцієнт;</p> <p>Кр — кількість років, що залишилися до кінця терміну корисного використання об'єкта ОЗ;</p> <p>Ср — сума кількості років корисного використання об'єкта ОЗ;</p> <p>ОПміс — фактичний місячний обсяг продукції (робіт, послуг);</p> <p>ОПзаг — загальний обсяг продукції, який підприємство очікує виробити з використанням об'єкта ОЗ.</p>

Джерело: Стельмащук А. М. Амортизаційний фактор у відтворенні основних засобів переробних підприємств АПК / А. М. Стельмащук // Інноваційна економіка. - 2014. - № 6. - С. 66-72.

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив

	2015	2016	2017
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	23538	23404	23113
первісна вартість	24427	24309	24314
накопичена амортизація	889	905	1201
Незавершені капітальні інвестиції			
Основні засоби:	26795	23991	21205
первісна вартість	72140	71835	71976
знос	45345	47844	50771
Інвестиційна нерухомість:	0	81	75
Довгострокові біологічні активи:	0	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0	0	0
інші фінансові інвестиції	0	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	217996	219773	169005
Відстрочені податкові активи			7549
Інші необоротні активи	429	282	206
Усього за розділом I	298758	267531	221153
II. Оборотні активи			
Запаси	32389	21172	69536
Поточні біологічні активи	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	3394	607	0
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	42776	5814	2483
з бюджетом	2997	1338	8446
у тому числі з податку на прибуток	807	1240	1235
Інша поточна дебіторська заборгованість	99270	121029	132557
Поточні фінансові інвестиції			
Гроші та їх еквіваленти	55829	29221	4654
Витрати майбутніх періодів	0	0	0
Інші оборотні активи	0	0	0
Усього за розділом II	236655	179181	217676
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0	0	0
Баланс	505413	447612	438829

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Пасив

	2015	2016	2017
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1170419	1170419	1170419
Капітал у дооцінках	22810	22810	22810
Додатковий капітал	0	0	78
Резервний капітал	74	74	74
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-72819	-718898	-721600
Неоплачений капітал	-46308	-46308	-46308
Вилучений капітал	0	0	0
Усього за розділом I	426176	428097	425473
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	0		
Довгострокові кредити банків	0		
Інші довгострокові зобов'язання	20		
Довгострокові забезпечення	0		
Цільове фінансування	0		
Усього за розділом II	20		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків			
Поточна кредиторська заборгованість:			
за довгостроковими зобов'язаннями	39988		
за товари, роботи, послуги	19240	4726	5141
за розрахунками з бюджетом	142	837	57
за у тому числі з податку на прибуток	0		
за розрахунками зі страхування	57	70	
за розрахунками з оплати праці	171	295	17
за одержаними авансами	10974	8774	4485
Поточні забезпечення	2059	2773	3600
Доходи майбутніх періодів	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	6586	1140	56
Усього за розділом III	72217	18615	13356
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
Баланс	505413	446712	438829

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

	2015	2016	2017
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	96012	140634	90463
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	-80176	-131087	-83030
Валовий: прибуток	15836	9547	7433
Валовий: збиток			
Інші операційні доходи	13998	15458	20366
Адміністративні витрати	-51202	-65939	-56656
Витрати на збут	-1033	-1298	-1756
Інші операційні витрати	-12029	-3327	-25779
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток			
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	-34430	-45559	-56392
Дохід від участі в капіталі	0	0	0
Інші фінансові доходи	38314	52679	48978
Інші доходи	1371	9	
Фінансові витрати	-19	-32	0
Втрати від участі в капіталі	0	0	0
Інші витрати	-33	0	-13
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	5203	7097	-7427
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	0		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-333	-1448	7549
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування			
Чистий фінансовий результат: прибуток	4870	5649	122
Чистий фінансовий результат: збиток			

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	2015	2016	2017
Дооцінка (уцінка) необоротних активів			
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів			
Накопичені курсові різниці			
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств			
Інший сукупний дохід			
Інший сукупний дохід до оподаткування			
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом			
Інший сукупний дохід після оподаткування			
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	4870	5649	122

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Стаття	2015	2016	2017
Матеріальні затрати	2251	2617	2475
Витрати на оплату праці	31422	46009	37986
Відрахування на соціальні заходи	8975	9488	8137
Амортизація	3316	3007	3237
Інші операційні витрати	18300	9443	32356
Разом	64264	70546	84191